د روژی میاشت
څه ډول استقبال کړو؟

لیکنه: دوکتور رفیع اللّٰه عطاء

کتاب پېژندنه :
دکتاب نوم : د روژې میاشت څه ډول استقبال کړو؟
لیکنه: دوکتور رفیع الله عطاء
خپرندویه موسسه : جمعیت اصلاح و انکشاف اجتماعی افغانستان
تیراژ: 3000 ټوکه
د چاپ نوبت: دریم
د چاپ نېټه: اسد 1387
کمپوز او ډیزاین : جاوید خان امیري

آدرس: کابـل, خوشحال مینـه, الف ساحـه, د شاداب ظفر بلاکونوترشا

موبایل 0799394015 / 0778191382
دیجیتل: 0752021221
Email:eslahmilli@gmail.com

د موضوعاتو فهرست

پیلیزه..1
لومړی فصل...3
په اسلام کې د روژې د فرضیت تاریخ 7
د روژې ښېګڼې..9
د روژې روحي ګټې..16
طبي او جسمي ګټې...17
د روژې ډولونه 19
دوهم فصل 21
د روژې احکام 21
خواره واره مسایل...42
تراویح..44
د روژې قضاء...46
د روژې کفاره...47
اعتکاف...49
د قدر شپه...55
سرسایه..57

بسم الله الرحمن الرحیم

پیلیزه

د روژې مبارکه میاشت !

د روژې مبارکه میاشت رمضان نومیږي چې په اسلام کې ځانګړی ځای لري. لکه څرنګه چې الله پاک ځینې شیان په نورو باندې غوره کړي دي په دې لړ کې یې د روژې میاشت پر نورو ټولو میاشتو غوره ګرځولې ده.

روژه هغه میاشت ده چې الله پاک پکې قرآن کریم نازل کړی دی، د رمضان د مبارکو شپو څخه یوه هم د قدر شپه ده چې د زرو نورو میاشتو څخه غوره ده، دغه د برکت څخه ډکه میاشت په تاریخي لحاظ سره د مسلمانانو او اسلامي سوبو او بریالیتوبونو میاشت هم ده، د اسلام د سپیڅلي دین د ریښتیني او ستر پیغمبر په مشرتابه کې دهغه ریښتینو ملګرو او په خدای مینو سپاهیانو ته په دغه میاشت کې ګڼ شمیر بریالیتوبونه ور په برخه شوي دي د بدر تاریخي غزا چې د روژې په اولسمه نیټه پیښه شوه ,مشرکانو او دالله دښمنانو ته یو غاښ ماتوونکی ګوزار و, په نوموړي غزا کې له مسلمانانو سره الهي مرسته د قرآن کریم په مبارکو آیاتونو کې ثابته ده.

همدا راز د مکې مکرمې تاریخي فتحه هم په دغه مبارکه میاشت کې پیښه شوې ده چې په دې فتحې سره دکفر او شرک مانۍ ونړیدې او له بیت الله شریف څخه د بتانو جنازې ووتې.

روژه ګڼ شمیر ښیګړې لري، روژه د اسلام دریم رکن او خورا مهم عبادت دی نو په کار دی چې ټول مسلمانان یې په ډېره خوښۍ، قوي عزم او ریښتوني توګه اداء کړي.

دا رساله چې د درنو لوستونکو په مخ کې ده د روژې د بختورې میاشتې (۱۴۱۹ هــ ق) په ویاړ لیکل شویده.

پدې کې د روژې فضایل ، احکام ، آداب او ځینې نصیحتونه ذکر شوي دي هیله ده چې پښتو ژبي مسلمانان او په ځانګړې توګه هغه ورڼه او خویندې چې د عربي ژبې څخه مطلب نه شي اخیستلای ددغې رسالې څخه ګټه واخلي.

په دې رساله کې لاندې ټکي د پام نه مه غورځوئ:

۱ – دا رساله د حنفي فقهې پر اساس لیکل شوې ده ځکه چې زموږ ټولنه اکثره حنفي مذهبه ده نو ضرورت هم دا و چې په حنفي مذهب ولیکل شي.

۲ – د حنفي فقهې د باوري مراجعو څخه پکې استفاده شوې ده.

۳ – کوښښ شوی دی چې ګڼ جزئیات پکې راټول شي خو دا چې فقهي جزئیات ډېر زیات دي نو کیدای شي ځینې مسائل پکې پاتې وي چې دهغو پوښتنه د وخت له علما و څخه کیدای شي.

۴ – په احکامو کې ضعیف احادیث نه دي ذکر شوي او په فضایلو کې هم ورڅخه ژغورنه شوې ده.

۵ – دا رساله چې د مقالو په توګه ځینو مطبوعاتو ته له چاپ نه مخکې ورکړل شوې وه کیدای شي ترتیب پکې ښه نه وي رعایت شـوی, هیله ده درانه لوستونکي مو عذر ومني.

الله پاک دې وکړي چې زموږ دا کوچنی کار خاص د خپلې رضا لپاره ومني او خلکوته پرې ګټه ورسوي.

والسلام علیکم ورحمت الله و برکاته

الفقیررفیع الله عطاء

۹ رمضان المبارک ۱۴۱۹هــ ق

۲۷ / ۱۲ / 998 ۱م.

لومړی فصل

د روژې تعریف: روژه په لغت کې مطلقا امساک (لاس نیولو او ځان منع کولو) ته ویل کیږي برابره خبره ده که هغه د خبرو کولو څخه وي او که د عمل کولو څخه او یا د نورڅه څخه.[1]

روژه په اصطلاح کې:

روژه د شریعت په اصطلاح کې د هغه چا څخه چې د عبادت اهل وي د نیت کولو سره د سبا ختلو څخه تر ماښام پورې د خوراک څښاک او جماع (خپلې ښځې سره کور والی) پرېښودلو څخه عبارت ده.[2]

د رمضان تعریف: رمضان د قمري میاشتو څخه یوه مشهوره میاشت ده چې اصل ماده (حروف او اشتقاق) یې د رمض څخه ده چې هغه سختې ګرمۍ ته ویل کیږي او کله چې د پخوانۍ ژبې څخه د میاشتو نومونه نقل کیدل نو د همغه موسم سره برابر نوم یې ورته ورکړ (رمضان داسې وخت کې کېښودل شو چې زیاته ګرمي وه).

فراء چې د عربې ژبې یو نامتو عالم دی وایي چې: کله رمضان او ربیع ذکر کیږي نو شهر هم ورسره ذکر کیږي لکه شهر رمضان او شهر ربیع یعنې د رمضان میاشت او د ربیع میاشت په داسې حال کې چې د نورو میاشتو نومونو سره شهر (میاشت) نه ذکر کیږي.

دا ډول رمضان کیدای شي چې د (رمض الصایم) څخه اخیستل شوي وي یعنی ډېر ګرم شو روژه دارګله یې چې د ډېرې تندې له امله ګېډه ګرمه شي.[3]

د رمضان د مبارکې میاشتې د حقونو او آدابو د پر ځای کولو په صورت کې د ګناهونو سوزوونکې میاشت ده چې په دې توګه یې هم د ګرموالي سره نسبت پیدا کیږي.

د رمضان د مبارکې میاشتې ښېګړې: د رمضان مبارکه میاشت هغه میاشت ده چې د الله تعالی له خوا پکې پر حضرت محمدصلی الله علیه وسلم قرآنکریم نازل شوی دی.او قرآنکریم د مسلمانانو لپاره قانون او دهغه د عملي کولو په صورت کې د دنیا او اخرت د سوکالۍ او نیکمرغۍ وسیله ده، الله تعالی په قرآنکریم کې فرمایي:

((شهر رمضان الذی انزل فیه القران هدی للناس)).[4]

رمضان هغه میاشت ده چې په هغې کې قرآن د خلکو د لارښوونې لپاره نازل شوی دی.

دا ډول د رمضان په مبارکه میاشت کې یوه د قدر شپه هم شته چې دالله تعالی په نزد زرو نورو هغو میاشتو څخه غوره ده چې دغه شپه پکې نه وي، الله تعالی فرمایلي دي. إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ٢، وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ٣ ، لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ٤، تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ ، ٥، سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ

ژباړه:بیشکه موږ نازل کړی دی دغه (ټول قرآن) د قدر په شپه کې او څه شي پوه کړی یې ته (ای محمده!) چې د قدر شپه څه ده (د عزت او شرافت له پلوه ؟) د قدر شپه غوره ده له زرو میاشتو څخه (هغه زر میاشتې چې دغه شپه د قدر پکې نه وي).

د رمضان مبارکه میاشت د مسلمانانو لپاره د فتحې او د بریالیتوب میاشت هم ده چې په همدې میاشت کې یې ستر ستر بري په نصیب شوي دي لکه د بدر غزا د مکې فتحه او داسې نور.

د رمضان مبارکه میاشت هغه میاشت ده چې د جنت دروازې پکې خلاصیږي او د جهنم دروازې پکې تړل کیږي، د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به فرمایل: ((قد جاء کم شهر رمضـان, شهر مبـارك, افترض الله علیکم صیامه تفتح فیه ابواب الجنة و تغلق فیه ابواب الجحیـم, وتغلق فیه الشیاطین فیه لیلة خیر من الف شهـر, من حرم خیرها فقد حرم)) [5]

ژباړه:د رمضان میاشت درته راغله چې مبارکه میاشت ده, الله (ج) دهغې روژه فرض کړې ده چې په هغې کې د جنت دروازې خلاصیږي , د جهنم دروازې

---

[1] - مختار الصحاح لمحمد بن ابی بکر الرازبص ۳۷۴ طبع دارالقلم القاموس الفقهی لسعدی ابوحبیب ص ۲۱۸ طبع: اداره القران و فتح القدیر شرح الهدایه ۲ / ۲۳۴.

[2] – کنزالدقایق ص ۱۶۶ طبع بلوچستان والقاموس الفقهي ص ۲۱۸.

[3] – لسان العرب ۷ / ۱۶۲

[4] - سورة البقره.

[5] - مسند الامام احمد ۲/ ۲۳۰ طبع: دارالفکر.

تړل کیږي او شیطانان پکې بندیانیږي, او یوه پکې شپه ده چې د زرو میاشتو څخه غوره ده, ځوك چې د دې میاشتې د خیر څخه محروم شو نویقینا دلوی برکت اوخیر څخه محروم شو.

په یو بل حدیث شریف کې راغلي دي:عن ابي هريرة رضی الله عنه, عن النبی صلی الله علیه وسلم قال: اذا دخل شهر رمضان فتحت ابواب السماء وغلقت ابواب جهنم وسلسلت الشياطين.[6].

ژباړه:حضرت ابوهریره رضی الله عنه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوي چې هغه مبارك فرمایلي دي چې: کله د رمضان میاشت داخل شي د اسمان دروازې خلاصې شي او د جهنم دروازې وتړل شي او شیطانان (علیهم اللعنة) پر ځینځیرونو وتړل شي.

د روژې میاشت ښیګړې او فضائل ډېر زیات دي چې د نمونې په توګه موږ د هغې یوه ډېره کوچنۍ برخه دلته ذکر کړه .

روژه په پخوانیو امتونو کې: د روژې فرضیت د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم امت پورې خاص نه دی بلکې روژه په نورو لومړنیو امتونو باندې هم فرض وه الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایلي دي چې: ياأيهاالذين امنوا كتب عليكم الصيام كما كتب على الذين من قبلكم لعلكم تتقون.[7].

ژباړه: ای هغه کسانو چې ایمان یې راوړی دی (ای مومنانو!) روژه په تاسې باندې فرض کړای شوی ده لکه څنګه چې په هغه کسانو فرض کړای شوی وه چې پخوا له تاسې څخه وو (لکه پخواني امتونه).

په تفسیر کابلي کې (د شیخ الهند صاحب او شبیر احمد عثماني صاحب د تفسیر ترجمه) د پورتني مبارك آیت په تفسیر کې لیکل شوي دي چې: دا حکم (د روژې حکم د ادم علیه السلام له زمانې څخه تر اوسه پورې جاري دی) [8] او مولنا مفتي محمد شفیع رحمه الله هم دغه مطلب په خپل تفسیر کې ذکر کړی دی [9].

اوپه تفسیر ابن کثیر کې د نوموړي آیت لاندی ذکر دی چې: د حضرت معاذ، حضرت ابن مسعـود, حضرت ابن عبـاس, عطـاء, قتادة او ضحاك رضی الله تعالی عنهم څخه روایت دی چې دوی ویلي دي: د نوح علیه السلام د زمانې څخه را پدیخوا هره میاشت کې د درې ورځو د روژې نیولو حکم و, تر دې چې الله تعالی دغه لرغونی حکم د رمضان د یوې میاشتې په روژې باندې منسوخ کړ.

همدغه راز حافظ ابن کثیر په خپل تفسیر کې د ابن عباس رضی الله عنهما څخه د (كما كتب على الذين من قبلكم) په تفسیر کې ذکر کړی دی چې: مراد له پخوانیو امتونو څخه اهل کتاب دي .دغه روایت یې د یو شمیر نورو تابعینو څخه هم نقل کړی دی.[10].

لنډه دا چې په پخوانیو امتونو کې هم د روژې د فرضیت حکم موجود و که څه هم په جزئیاتو کې به یې فرق موجود و لکه مخکې چې ذکر شو د هغوی روژه په هره میاشت کې درې ورځې وه او د اسلام په لمړنې وخت کې هم په هره میاشت کې دری ورځې وه. چې د رمضان میاشتې په روژې سره هغه حکم منسوخ شو. [11].

شاه ولي الله رحمه الله په حجة الله البالغه کې لیکلي چې نوح علیه السلام همیشه روژه و. او داود علیه السلام یو ورځ پس او عیسی علیه السلام دوه ورځې پس روژه کیدل. [12].

د شاه صاحب د څرګندونې څخه هم معلومیږي چې روژه ډېر اوږد تاریخ لري.

په اسلام کې د روژې د فرضیت تاریخ: د رمضان د مبارکې میاشتې روژه پر مسلمانانو د هجرت په دوهم کال د شعبان په میاشت کې فرض شوی ده. [13].

د روژې فرضیت په قرآنکریم , سنتو او د مسلمانانو په اجماع سره ثابت دی الله تعالی په قرآنکریم کې فرمایلي دي: ((يا ايهاالذين امنوا كتب عليكم الصيام كما كتب على الذين من قبلكم)). [14].

ژباړه: ای هغه کسانو چې ایمان یې راوړی دی (ای مومنانو!) فرض کړای شوی ده په تاسې باندې روژه لکه څنګه چې په هغه کسانو فرض شوی وه چې ستاسې څخه مخکې و.

---

[6] - صحیح البخاري کتاب بدء الخلق باب ١١.

[7] - سورة البقرة .

[8] - تفسیر کابلي ١/ ١٣٤

[9] - معارف القران ١ / ١٠٩.

[10] - تفسیر القران العظییم للامام الحافظ ابن کثیر ١/ ٣٣٣ طبع:بیروت.

[11] - سنن ابي داود ١/ ١٤٠ طبع دار احیاء السنة.

[12] - حجة الله البالغه ٢ / ١٤٢ طبع: داراحیاء العلم.

[13] - نیل الاوطار ٤ / ١٨٦ طبع بیروت او کتاب الفقه على المذاهب الاربعة ١ / ٥٤٣ طبع: بیروت.

[14] - سورة البقرة .

بل ځای کې الله تعالی فرمایي: فمن شهد منکم الشهر فلیصمه.[15] .
ترجمه: هغهٔ څوك چې له تاسې څخه د رمضان میاشتې ته حاضر شي نو هرو مرو دی په هغې کې روژه ونیسي.
د روژې په فرضیت د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د سنتو څخه دلیل:
امام بخاري په خپل سند سره د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوي چې: ان اعرابیا جاء الی رسول الله صلی الله علیه وسلم ثائر الراس فقال: یا رسول الله ... اخبرني ما فرض الله علی من الصیام ؟ فقال: شهر رمضان الا ان تطوع.[16].
ژباړه: په تحقیق سره یو اعرابي په داسې حال کې چې د سر ویښته یې ببر و رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی او ورته یې وویل: یارسول الله: ماخبر کړه چې الله پاك پر ما روژه (څومره او څه وخت) فرض کړې ده؟پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وویل چې: د رمضان د میاشتې روژه پر تا فرض ده مګر که چیرته په خپله خوښه (نفلي) روژه نیسې.
همدغه راز امام بخاري په یو بل حدیث شریف کې په خپل سند سره روایت کوي چې حضرت ابن عمر رضی الله عنهما ویلي دي چې: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: بنی الاسلام علی خمس: شهادة ان لا اله الاالله , و ان محمدا رسول الله , و اقام الصلاة وآیتا الزکاة والحـج, وصوم رمضان.[17].
ژباړه: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي چې: اسلام په پنځه شیانو بناء شویدی: ګواهي ورکول په دې چې پر ته له الله تعالی څخه بل حقیقي معبود نشته او حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د الله پاك ریښتینی استازی (رسول او پیغمبر) دی, او لمونځ کول او د زکات ورکول اود حج د فریضې ادا کول او د رمضان د میاشتې روژه نیول.
علامه ابن الهمام په فتح القدیر کې لیکلي دي چې: د کلمې طیبې (لا اله الا الله محمد رسول الله (څخه وروسته روژه د اسلام دریم رکن دی.[18].
په همدی توګه داسې احادیث زیات دي چې د روژې فرضیت ور څخه ثابتیږي چې موږ یې د ظروفو د غوښتنې له امله په یوهٔ کوچنۍ برخه بسوالی وکړ.
د روژې فرضیت په اجماع سره: ټول مسلمانان د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه تر اوسه پورې په دې خبره باندې اتفاق لري چې د رمضان میاشت روژه نیول فرض دي او هیڅوا ورڅخه په مسلمانانو کې انکار نه دی کړی او د روژې د فرضیت څخه انکار کفر دی .[19].
د روژې ښیګړې:
روژه ګڼ شمیر دنیوي او اخروي ښیګړې او ځانګړتیاوې لري چې په لاندې توګه د هغې یو شمیر ښیګړې او ځانګړتیاوې بیانوو.
الف: روژه په قرآنکریم کې:
په قرآنکریم کې د روژې ذکر د صوم او صیام په صیغه لس ځایه راغلی دی چې د هغې جملې څخه پنځه ځایه یوازې په سورت بقره کې راغلی چې تفصیل یې په لاندې توګه دی:
۱ – ((یاایهاالذین امنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم))[20].
۲ – ((احل الله لکم اللیلة الصیام الرفث الی نسائکم)) [21]
3 - ((ثم اتموا الصیام الی اللیل)) [22].
۴ - ((ففدیة من صیام او صدقة او نسك)) [23]
۵ - ((فمن لم یجد فصیام ثلاثة ایام في الحج)) [24]
یوځای په سورت نساء کې ذکر شوی ده:
۶ - ((فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین توبه من الله)) [25]
دوه ځایه په سورة مائدة کې ذکر شوی ده.
۷ - ((فمن لم یجد فصیام ثلاثة ایام ذالك کفارة ایمانکم)) [26]

---

[15] - سورة البقره.
[16] - صحیح البخاري ۱ / ۶ ۲ ۲ طبع: دار الفکربیروت.
[17] - صحیح البخاري ۱ / ۱۰ .
[18] - فتح القدیر ۲ / ۲۳۳, طبع: المکتبه الرشیدیة کویته باکستان.
[19] - الفقه علی المذاهب الاربعة ۱ / ۵۴۳ طبع بیروت.
[20] - سورة البقرة: ۱۸۳.
[21] - سورة البقرة ۱۸۷.
[22] - سورة البقرة ۱۸۷.
[23] - سورة البقرة ۱۹۶.
[24] - سورة البقرة ۱۹۶.
[25] - سورة النساء ۹۲.
[26] - سورة المائدة ۸۹.

٨ - ((او عدل ذالك صیام لیذوق و بال امره))[27].
یوځای په سورت مجادله کې ذکر ده.
٩ - ((فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین من قبل ان یتاماسا)) [28].
یو ځای په سورت مریم کې ذکر ده.
((فقولی انی نذرت للرحمن صوما فلن اکلم الیوم انسیا)) [29].
په پورتنیو آیاتونو کې دا هم ملاحظه کیږي چې پرته د وروستني آیت څخه (په سورت مریم کې) د روژې نور ټول ذکر په مدني سورتونو کې شوی دی.
همدغه رازد(الصائمین او الصائمات) په صیغه سره د روژې ذکر په قرآنکریم کې دوه ځای راغلی دی چې دواړه د سورت الاحزاب په یو آیت کې دي:
١١ – ١٢ – ((والصائمین والصائمات))[30].
او د (فیلصمه) په لفظ سره یو ځای په سورت البقرة کې د روژې ذکر شوی دی.
١٣ – ((فَمَنْ شَهِدَ مِنْکُمُ الشَّهْرَ فَلْیَصُمْهُ)) [31]
چې په عامه توګه تقریبا په قرآن کریم کې د روژې ذکر په صریح ډول دیارلس ځلې شوی دی. په قرآنکریم کې د روژې ګڼ شمیر احکام راغلي دي لکه د روژې د اوږدوالي وخت (د کوم وخت څخه تر کوم وخت پورې) د روژې د قضاء او کفارې احکام او داسې نور چې دا ټول په دې خبره دلالت کوي چې روژه په اسلام کې خورا لوړ مقام او پوره ارزښت لري, همدغه راز هغه څوک چې روژه نیسي د هغوی ذکر په قرآنکریم کې په صریح ډول راغلی دی او د تفسیر عالمانو د روژې په هکله د ذکر شوو مبارکو آیاتونو لاندې په خپلو تفسیرونو کې ګڼ شمیر پاڼې ډکې کړې دي چې د روژې په وړاندې ورڅخه د اسلام او مسلمانانو پوره اهتمام ښکاره کیږي.

ب: روژه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په پاکو سنتوکې:

د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه د روژې د ښیګړو په هکله ګڼ شمیر روایات نقل شوي دي چې د هغې ځینې مهمو برخو ته به په لاندې توګه اشاره وکړو.

١- روژه د اسلام د ارکانو څخه یو رکن شمیرل کیږي:

امام بخاري په خپل صحیح کتاب کې په خپل سند سره د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوي چې: جاء رجل الی رسول الله صلی الله علیه وسلم من اهل نجد ثائر الراس یسمع صوته ولا یفقه مایقـول, حتی دنا فاذا هو یسئل عن الاسلا م, فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم: خمس صلوات في الیوم واللیلة: فقال: هل علی غیره ؟ قال: لا، الا ان تطوع قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: وصیام رمضان قال هل علی غیره ؟ قال: لا، الا ان تطوع.[32].

ژباړه: رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د نجد د خلکو څخه یو ببر سری راغی چې د اواز انګازه یې اوریدل کیده خو څوک وربانده نه پوهیدل تر څو چې نږدې شو معلوم شو چې د اسلام په هکله پوښتنه کوي. رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: چې پنځه لمونځونه په ورځ او شپه کـې, هغه سړي وویل: نور رابانده فرض شته ؟ نو رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته فرمایل چې نه (یه) مګر که چیرته د خپلې خوښې (نفلي) لمونځ کوې . رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې: هو! روژه د رمضان . بیا هغه سړي وویل چې د رمضان څخه پرته نوره روژه رابانده فرض شته ؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل چې: نه (یه) مګر دخپلې خوښې (نفلي) روژه (که نیسې).

٢ – د روژې اجر الله پاک په خپله ورکوي او د روژه نیوونکي د خولې بوی د الله پاک په نزد د مشکو د بوی څخه غوره دی.

د حضرت ابو هریره رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((الصیام جنـة, فلایرفث ولایجهل. و ان امرء قاتله او شاتمه فلیقل: اني صائم مرتین والذي نفسي بیده لخلوف فم الصایم اطیب عندالله من ریح المسـك, یترك طعامه وشرابه وشهوته من اجلی, الصیام لی و انا اجزي به و الحسنة بعشرة امثالها)). [33]

ژباړه:روژه د اور په وړاندې سپر دی, روژه نیونکی دې سپکې او بې باکه خبرې نه کوي او که څوک ورسره جنګ کوي او یا ورته ښکنځلې کوي نو دوه ځله دې ورته ووایي

---

[27] - سورة المائدة ٩٥.
[28] - سـور' المجادلة ۴.
[29] - سورة مریم ٣۶.
[30] - سورة الاحزاب ٣۵.
[31] - سورة البقرة ١٨۵.
[32] جزګـ من حدیث صحیح البخاري بشرح فتح الباري ١/ ١٠۶ طبع: بیروت. په دې معنی حدیث صحیح امام مسلـم, ابو داود, ترمذي شریف, نسایي شریـف, ابن ماجـه, دارمـي, موطا امام مالك او مسند امام احمد کې هم ذکر دي.
[33] صحیح الامام البخاري بشرح فتح الباري ۴ / ١٠٣ طبع: بیروت.
په دې معنا حدیث په مسلم شریف، موطا د امام مالـك, نسایي او مسند د امام محمد کې هم ذکر دی.

چې زه روژه یم , بیا پیغمبر صلى الله علیه وسلم وفرمایل: او قسم مې دی په هغه ذات وي چې زما نفس دهغه په (بلا کیف) لاس کې دی چې د روژه نیوونکي د خولې بوی د الله په نزد د مشکو له بوی څخه غوره دی. (الله پاك وایي) زما د ویرې له امله یې پرېږدي, څښاك او شهوت (جنسي خوند) پرېښی دی, روژه زما لپاره ده او زه د هغې ثواب ورکوم او د یوی نیکی بدله یو په لس ورکوم.

ټول عملونه او عبادتونه د الله جل جلاله لپاره دي او د الله په امر یې اجر او ثواب ورکول کیږي مګر د روژې نسبت ځکه الله پاك خپل ځان ته وکړ چې روژه ځانګړی ارزښت لري ځکه چې په روژه کې ریاء نه راځي لکه په همدی معنی باندی یو حدیث شریف هم موجود دی.[34]

۳ – روژه نیوونکي به په یوی ځانګړی دروازی جنت ته داخلیږي:

امام بخاري په خپل صحیح کتاب کې په خپل سند سره د پیغمبر صلى الله علیه وسلم څخه روایت کړی دی چې هغه مبارك فرمایلي دي: ((ان في الجنة بابا یقال له الریان یدخل منه الصائمون یوم القیامة لایدخل منه احد غیرهم یقال:این الصائمون؟ فیقومـون, لایدخل منه احد غیرهم فاذا دخلوا اغلـق, فلم یدخل منه احد)) [35].

ژباړه: یقینا په جنت کې یوه دروازه ده چې ریان بللی شي دهغې څخه به د قیامت په ورځ یوازی روژه نیوونکي جنت ته ننوزي,غږ به وشي: روژه نیونکي چیرته دي؟ نو هغوی (روژه نیوونکي) به ودریږي پس کله چې روژه نیوونکي جنت ته داخل شي نو هغه د روازه به وتړل شي او د هغې وروسته به ورڅخه څوك داخل نه شي.

۴ – څوك چې د رمضان روژه د ایماني غوښتنې او اجر لپاره ونیسي مخکیني ګناهونه به ورته وبښل شي.د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلى الله علیه وسلم فرمایلي دي:

((من قام لیلة القدر ایمانا و احتسابا غفر له ما تقدم من ذنبـه, و من صام رمضان ایمانا و احتسابا غفرله ما تقدم من ذنبه)) [36].

ژباړه: هغه څوك چې د ایمان او اجر له امله د قدر شپه ویښه کړي (عبادت پکې وکړي) مخکیني ګناهونه به یې ورته وبښل شي او هغه څوك چې د رمضان روژه د ایمان د غوښتنې او اجر له امله ونیسي مخکیني ګناهونه به یې ورته وبښل شي.

۵ _ د روژه نیوونکي لپاره دوه خوشحالۍ دي:

امام بخاري په خپل کتاب کې د سند سره ذکر کړي دي: ((للصائم فرحتان یفرحهما: اذا افطر فرح و اذا لقي ربه فرح بصومه))[37].

ژباړه: د روژه نیوونکي لپاره دوه خوشالۍ دي چې هغه خوشحاله کوي: کله چې ماښام روژه ماته کړي نو خوشحاله شي او کله چې د الله پاك سره مخ شي نو بیا په خپله روژه خوشحاله وي.

۶ – روژه د جنسي شهوت د ارامولو لپاره وسیله ده:

هغه څوك چې د نکاح لپاره مال او دولت نه لري او د جنسي ناوړه غریزی له پلوه په ځان ویریږي چې په حرامو کې واقع نه شي نو دهغه باید د شهوت سکون او ارامولي لپاره روژه ونیسي لکه چې زموږ د ګران پیغمبر صلى الله علیه وسلم څخه همدا خبره نقل شوی ده او امام بخاري د همدی خبری لپاره په خپل صحیح کتاب کې باب تړلی دی.[38]

حافظ ابن حجر عسقلاني رحمه الله تعالی د همدغه باب د لمړي حدیث لاندی داسې مطلب لیکي چې: د دې خبری مطلب خو دا دی چې روژه د نکاح شهوت له منځه وړونکې ده دلته اعتراض دا واردیږي چې روژه خو د ګرموالي او حرارت زیاتوونکي ده چې په هغې سره شهوت را پاریږي خو جواب دا دی چې په لړ وخت کې همداسې وي خو کله چې روژې ته دوام ورکړي او څه وخت تیر شي نو آرام شي.[39]

۷ - د روژه نیوونکي دعا نه رد کیږي:

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلى الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((ثلاثة لا ترد دعوتهم: الامام العـادل, والصائم حتی یفطر و دعوة المظلوم...)). [40].

ترجمه: د دری کسانو دعا نه رد کیږي: عادل پاچـا, روژه نیوونکي ترڅو چې روژه ماته کړي او د مظلوم.

۸ – د هغه چا اجر چې په جهاد کې یوه ورځ روژه شي:

---

[34] - فتح الباري شرح صحیح البخاري ۴ / ۱۰۶ طبع: بیروت.

[35] - صحیح البخاري بشرح فتح الباري ۴ / ۱۱۰ طبع: بیروت. و صحیح مسلم بشرح النووي ۸ / ۳۲ طبع: دار الفکربیروت.

[36] - صحیح البخاري بشرح فتح الباري ۴ / ۱۱۵

[37] - صحیح البخاري بشرح فتح الباري ۴ / ۱۱8 طبع: بیروت.و صحیح مسلم بشرح النووي ۸ / ۲۱ طبع: دارالفکر بیروت.

[38] - صحیح البخاري بشرح فتح الباري ۴ / ۱۱۹ طبع: بیروت.

[39] - فتح الباري ۴ / ۱۱۹ طبع: بیروت.

[40] - سنن ابن ماجه ۱ / 7 ۵۵ حقق نصوصه الاستاذ محمد فواد عبد الباقي.

جهاد چې د خورا مهمو عبادتونو څخه ګڼل کیږي که څوك د هغه سر بیره روژه هم شي نو هغه ډېر زیات اجر او ثواب لري. د ابوسعید الخدري رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي ((مامن عبد یصوم یوما في سبیل الله الا باعد الله بذلك الیوم وجهه عن النار سبعین خریفا)) [41].

ژباړه: هر بنده چې روژه نیسي في سبیل الله (د الله د دین د لوړوالي لپاره په غزا کې)، الله پاك به د هغه بنده مخ د اور څخه د اویا کلونو په مسافه لرې کړي.

حضرت امام نووي د خریف معنی په کال سره کړې ده. [42].

ج ـــ د روژې نوری ګټې: روژه د اخروي ګټو سربیره دنیوي ګڼ شمیر ښیګړې هم لري چې په لاندې توګه ورته په لنډ ډول اشاره کوو:

۱ـــ د روژې روحي ګټې:روژه د انسان روح تصفیه کوي او هغه ته صبر, قوت او استقامت وربښي، د روژې د روا والي خورا ارزښتناك حکمت د نفس او روح تزکیه ده د روژې په واسطه کولای شو چې په نفس باندی غلبه حاصله کړو او په نفس باندی غلبه حاصلول او هغه په قابو کې راوستل او الهي حکومت او قانون ته د هغه چمتو کول او برابرول په اسلام کې د انسان څخه یوه حتمي او ضروري غوښتنه ده.

محدث دهلوی حضرت شاه ولی الله رحمه الله تعالی په خپل کتاب حجة الله البالغکې لیکي: وان الصوم شرع لقهر النفس, کما قال الله تعالی, لعلکم تتقون و کما قال النبي صلی الله علیه وسلم: فان الصوم له وجاء. [43].

یعنی: روژه پرنفس باندی د غلبې لپاره روا شوی ده لکه الله پاك چې فرمایلي دي: لعلکم تتقون.(ښایي چې تاسې به پرهیز ګاره شئ). او لکه څنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: فان الصوم له وجاء (یقینا روژه د هغه چا لپاره چې جنسي غریزه او شهوت لري او د نکاح قوت نه لري د ناوړه شهوت له منځه وړونکې ده).

د روح د تربیت لپاره په روژه کې یو لړ نور مقررات هم اینښودل شوی دي لکه بیهوده او سپکو خبرونه ځان ساتل چې د رمضان د ښیګړو په وخت په دی هکله یو صحیح حدیث بیان شو.

شاه ولي الله رحمه الله تعالی په خپل کتاب حجة الله البالغه کې لیکي: یوه پوره اوصحیح روژه هغه ده چې د څیروونکو حیواناتو (ځناورو) د خویونو او شیطاني ناوړه شهواني اقوالو او افعالو څخه پکې هم ځان وژغوري ځکه چې دغسې افعال او اقوال نفس ته بد او ناوړه اخلاق او خویونه وریادوي او فاسدو کارونو ته یې راباسي.

همدغه راز شاه صاحب په انسان کې د ځناورو خویونه د ذلیله کولو لپاره روژه بهترینه وسیله ښودلې ده او دایې په ډاګه کړی ده چې په روژه باندی انسان د حیواني صفاتو څخه ملکي (د فرشتو) صفاتو ته راګرځي. [44]

علامه ابن الهمام په فتح القدیر کې په دی معنی لیکلي دي: الله پاك روژه د ګڼ شمیر ګټو لپاره روا کړی ده چې د هغې د ډېرو غټو ګټو څخه یوه دا ده چې په بدو باندی امر کوونکی نفس اراموي او کنترولوي یې. [45].

۲ – د روژې طبي او جسمي ګټې: روژه د روحي ګټو سربیره یو لړ طبي او جسمي ګټې هم لري چې انسان کولای شي د ډېرو ناوړه مرضونو څخه د روژې په واسطه علاج ومومي.

دا په تجربې سره ثابته ده چې زیات خوراك انسان ته ضرر رسوي او د مرضونو سبب ګرځي، روژه انسان د لږ خوراك سره عادت کوي او په دی توګه د یو شمیر مرضونو څخه خلاصیږي.

زیات خوراك د انسان د غټوالي او چاغښت سبب ګرځي چې په هغې سره بیا د کار بیداري او ویښتیا بایلي او د دی سر بیره په ظاهري بڼه کې یې هم یو ډول منفي بدلون راځي لکه ګیډه یې دومره غټه شي چې بده ورسره ښکاري, خوب به ورته زیات ورځي او د بدن غړي به یې زیات استراحت ته اړتیا پیدا کوي ځکه چې بدن د زیاتې ډوډۍ هضم په اسانۍسره نه شي کولی او د زیات خوراك په صورت کې زیات استراحت ته ضرورت لري او که نه نو بیا به یو ډول ستړیا محسوسوي.

مسلمانو ډاکترانو په دی هکله لیکنې هم کړی دي او د زیاتومعلوماتو لپاره باید هغو ته مراجعه وشي دلته موږ هغه خبری ذکر کړی چې د روژې د ښیګړو په حیث پکې څوك اختلاف نه لري.

---

[41] - صحیح مسلم بشرح الامام النووي ۸ / ۳۳ طبع: دار البیروت.

[42] - شرح مسلم للامام النووي ۸ / ۳۳۸ طبع: دارالفکر.

[43] - حجة الله البالغة ۱/ ۲8 طبع: داراحیاء العلوم.

[44] - حجة الله البالغة ۲ / ۱۲۵ طبع: داراحیاء العلوم.

[45] - فتح القدیر شرح الهدایة ۲ / ۲۳۳ طبع: کویټه باکستان (المکتبه الرشیدیه.

۳ــــد روژې ټولنيزې ګټې: روژه د مسلمانانو په منځ کې د يووالي روحيه ژوندۍ ساتي. بډای او فقير, شتمن او ګدا, ښځينه او نارينه, غلام او آزاد ټول د يو الله لپاره په يو وخت د خوراك, څښاك او جماع څخه په ځان باندې بنديز لګوي او بيا په يو وخت کوم چې ورته الله پاك ټاكلی دی روژه ماتوي.

د دې څخه معلوميږي چې روژه هم يو د هغو عبادتونو څخه ده چې د يووالي او ټولنيزي برابري رمز او راز پکې پروت دی.

شتمن خلك د روژې په واسطه د خپل ځان سره فکر کوي چې ځوورځې د خوراك او څښاك نه کول يو څه صبر او زغم ته اړتيا لري نو ټول عمر او يا زيات وخت د ناداري له امله خوراك او څښاك نه کول او يا په خپل وخت د خوراك لاس ته نه راوړل بيخي ګران کار دی نو په دې توګه پکې د مهربانۍ جذبه را پورته کيږي او د فقيرانو او نادارو خلکو مرستې او کمك ته چمتو کيږي.

علامه ابن الهمام په فتح القدير کې په دې معنا ليکلي دي چې: د روژې د ډيرو غټو ګټو څخه داهم ده چې روژه په فقيرانو او مسکينانو باندې د مهربانۍ او شفقت وسيله ده ځکه چې شتمن خلك ځينې وخت د لوږې درد محسوس کړي نو د فقيرانو او نادارو خلکو ژوند ورته معلوم شي نو د هغوی مرستې ته بيا اقدام کوي ځکه چې د رحم حقيقت په انسان کې يو ډول داخلي درد دی چې انسان د فقيرانو سره احسان کولو اړباسي.[46]

که چيرته د نړۍ شتمن مسلمانان په کال کې ځو روژې ونيسي نو د دنيا د غريبو مسلمانانو لپاره د شتمنو د همدغو ورځو پاتې ډوډۍ چې د روژې په واسطه يې نه ده خوړلې د ډير وخت لپاره بس کيږي چې داهم د ټولنيزو ستونزو په حل کولو کې د روژې د ښيګړو څخه شميرلی شو.

او که چيرته مسلمانان په جهاد کې مشغول شي کولای شي د هغه عادت په مرسته چې د روژې نيولو په اساس ورته حاصل شوی دی د دوه وختونو په ځای يو وخت ډوډۍ باندې بسوالی وکړي او په دې توګه خپل اقتصادي مشکل يا حل او يا يې لږ کړي.

د روژې ډولونه:[47]

1 – فرض: لکه د رمضان د مياشتې، د رمضان د مياشتې قضاء (که د چا څخه قضاء شوې وي) د ظهار, قتل خطاء, د قسم او جزاء او د احرام په حالت کې د ښکار کولو کفارې.

۲ – واجب: لکه څوك چې په ځان باندې يوه يا څو ورځې روژه نذر کړي.

۳ – سنت مو کد: لکه د عاشورا د ورځې روژه په دې شرط چې د نهمې ورځې روژه هم ورسره ونيسي.

۴ – سنت (مستحب): لکه د هرې مياشتې درې ورځې روژه نيول (مستحب دا ده چې دا درې ورځې د بيض يعني د مياشتې د منځ څخه درې هغه ورځې وي چې سپوږمۍ پکې د نورو ټولو شپو څخه روښانه وي) او همدغه راز ټولې هغه روژې چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په مبارکو سنتو کې ثابتې وي او يايې په غوره والي باندې د ثواب ورکولو وعده موجوده وي او يا يې په سنتو کې صفت راغلی وي لکه د حضرت داود عليه السلام روژه (هغه به يوه ورځ روژه نيوله او يوه ورځ به يې نه نيوله).

۵ – نفل: هغه روژه چې د پورتنيو ذکر شوو څخه نه وي او په شريعت کې ورڅخه منع نه وي راغلې.

۶ – مکروه تنزيهي: لکه د عاشورا د ورځې روژه چې يو ورځ مخکې يا وروسته روژه ورسره ونه نيسي.

۷ – مکروه تحريمي: لکه د اخترونو روژه نيول او د تشريق د ورځو (دلوی اختر څخه وروسته درې ورځې) روژه نيول.

---

[46] - فتح القدير شرح الهدايه ۲ / ۲۳۳ طبع: المکتبه الرشيديه کويته پاکستان.

[47] - د روژې ډولونه مو د علامه ابن الهمام د کتاب فتح القدير څخه په استفاده سره وليکل کيدای شي ۲ / ۲۳۵ هغې ته مراجعه وکړل شي.

دوهم فصل
د روژې احکام

د روژې سبب: لکه څرنګه مو چې مخکې ذکر کړل روژه په څو ډوله ده همدغه راز د روژې هر ډول ځانته ځېل سبب لري. په نظري روژه کې سبب نـذر, دکفاراتو په روژه کې یې هم جدا اسباب دي لکه په قسم خوړلو کې حنث،قتل خطا او داسې نور، دقضا روژې سبب وجوب د اداء اود رمضان روژې سبب د رمضان د میاشتې د یوې برخې (لکه د ورځې د یو ی برخې) موجودیت دی.[48]

د روژې د فرضیت شرطونه: روژه په هر عاقل بالغ مسلمان باندی فرض ده.

پرته د مهلت د روژې د اداء کولو دفرضیت شرط:

دروژې د اداء د فرضیت شرطونه صحت (چې ناجوړه نه وي) او اقامت (چې مسافر نه وي) دي.

د روژې د صحت شرط: د روژې د صحیح والي شرط طهارت (چې حایضه او نفاسه نه وي) او نیت دی (پرته د نیت څخه نه صحیح کیږي).

همدغه راز مناسب ده د روژې د فرضیت د شرطونو څخه د روژې په واجب والي پوه هم وي یعنې په دی پوه وي چې روژه واجب ده دا مطلب په فتح القدیر کې واضح شوېدی.[49]

د روژې نیت: نیت په روژه کې شرط دی او پرته له نیت څخه د روژې نیول هم صحیح نه دي.[50]

د نیت محل (ځای) زړه دی او یوازې په ژبه باندی اکتفاء صحیح نه ده, که په ژبه یې نیت ونه وایه خو په زړه کې یې دا وه چې سبا به روژه کیږي صحیح ده ځکه چې اصلا د نیت معنی قصد ده چې ځای یې زړه دی.

د نیت وخت: دلاندی روژو لپاره د شپې له پلوه نیت کول ضروري دي. د رمضان قضا ,د نفلي روژې قضاء (یعنې چې نفلي روژه یې نیولې وي بیا یې ماته کړې او قضایې وربا ندی پاتې وي), د نذر مطلق روژه او د کفاراتو روژې.

دلاندی روژو لپاره د شپې له پلوه نیت ضروري نه دی:

د رمضان روژه, هغه نذر چې وخت یې ټاکلی وي, مستحب او نفلي روژه چې د ورځې دنیمایي څخه مخکې د لوې ځاښت پورې یې هم نیت صحیح کیږي. غوره خو دا ده چې د پورتنیو روژو لپاره هم د شپې له پلوه یا د سبا ختلو سره جوخت نیت وشي خو که چیرته د سبا ختلو وروسته د غرمې پورې د ماسپښین داخلیدو نه مخکې یې نیت وکړ هم صحیح کیږي[51]

په حنفي مذهب کې د میاشتې لیدلو تفصیل په لاندی توګه دی[52]

که چیرته اسمان صفا وي نو بیا خو د رمضان او اختر لپاره لازم دي چې ډېر خلک یاغې ټولې میاشت وګوري.د غې ټولي (ډېرو خلکو) اندازه هغه ده چې غالب ګمان وربانډی راشي او په صحیح روایت کې یې شمیره امام (د مسلمانانو مشر) ته حواله ده, خو که اسمان خړپړ و بیا به امام (د مسلمانانو مشر) په یو کس باندی چې عـادل, عاقل او بالغ وي اکتفاء وکـړي, یعنې د یو کس شهادت منظوریږي.

عادل هغه دی چې په بدیو یې نیکې زیاتې وي په همدی ډول د ښځې او غلام شهادت په دی هکله صحیح دی.

شهادت په شهادت هم صحیح کیـږي, لکه د قاضي په مخکې یو کس ووایي چې زه ګواهي ورکوم چې فلاني د میاشتې په لیدو ګواهي ورکړه.

که یو سړي ګواهي ورکړه خو د مسلمانانو خلیفه یې ګواهي ونه منله د میاشتې په لیدونکي روژه یوازې لازمیږي او که روژه یې ماته کړه قضاء وربانډی ضروري ده خو کفاره وربانډی نشته.

د روژې د میاشتې لیدل:

په کفایي توګه واجب دي چې د شعبان (برات) د میاشتې په نه ویشتمه(29) د میاشتې د لیدو څارنه وکړي خو که چیرته اسمان خړ پړ او وریځ و نو بیا به د شعبان (برات) د میاشتې دېرش ورځې پوره کړي.

---

[48] -دا مطلب د فتح القدیر 2/231 څخه په استفاده ولیکل شو.

[49]- د شرطونو ټول ډولونه د فتح القدیر 2/234 څخه نقل شو.

[50] - البدایع 2/83

[51] الفقه الاسلامی و ادلته 2/619.

[52] الفقه الاسلامی 2/599 په دی هکله دی مراقي الفلاح ص 108 او اللباب 1/464 ته هم مراجعه وشي.

د حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي ((الشهر تسع و عشرون لیله فلا تصوموا حتی تروه فان غم علیکم فاکملوا العده ثلاثین)) [53]

ژباړه: میاشت نهه ویشت شپې وي (لږ تر لږه) تاسې روژه مه نیسئ تر څو یې ونه وینئ که چیرته په تاسې باندی هواخړه شوه نو د برات د میاشتې دیرش پوره کړی (او بیا روژه ونیسئ) په یو بل حدیث شریف کې چې امام بخاري روایت کړی دی پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي (صوموا لرړیته و افطروا لرړیته) یعنې د میاشتې په لیدو سره روژه ونیسئ او دمیاشتې په لیدو سره اختر کړی. په ظاهر مذهب کې د میاشتې د تل ځای توپیر اعتبار نه لـري, په دی معنی که چیرته په یو ملك کې میاشت ولیدل شوه او د بل ملك خلك ورڅخه خبر شوه نو دهغوی لپاره هم لازم دي چې د هغوی سره روژه ونیسي او په اختر کې ورسره اختر کړي.

که څه هم ځنې فقهاء دمطالعو اختلاف معتبر بولي په هر صورت دا یوه اختلافي مسئله ده چې جنجال پکې په کار نه دی, د ملك مسلمان مشر چې څه پریکړه وکړه صحیح ده. والله اعلم.

د شکي ورځې روژه: د شك ورځ د شعبان (برات) د میاشتې دیرشمه ورځ وي. دا چې قمري میاشتې ځنې دیرش او ځنې نه ویشت وي نو د اسمان د خړوالي له امله خلك په شك کې وغورځیږي چې ایا دا ورځ به د شعبان وروستۍ ورځ وي او که د رمضان لومړی؟ خو که چیرته اسمان شین او روښانه (او بیا هم د رمضان میاشت ونه لیدل شوه) نو بیا د شك ورځ نده بلکې د شعبان وروستۍ ورځ ده.[54]

د شکي روژی حکم: د شکي ورځې روژه مکروه ده یعنې پدی ورځ روژه نیول شرعاً روا نه ده. خو که پرته له شك څخه څوك په یقیني توګه د نفلي روژی نیت وکړي له مکروه والي پرته صحیح کیږي.

همدا ډول که چیرته څوك دعادت له مخې د ځینې ورځو روژی نیسي لکه د دوشنبې او پنجشنبې روژی او د شکي ورځې سره تصادف وکړي په اتفاق سره دا روژه مکروه نه ده.[55]

لاندی روژی نیول تحریمي مکروه دي[56]

١-دکوچني اختر روژه. ٢-د لوی اختر روژه.

٣-د تشریق د ورځو روژی (دلوی اختر نه د دری وروستیو ورځو روژه)

۴- د شك د ورځې روژه (تفصیل یې مخکې تیر شو.)

که چیرته په نوموړو ورځو کې روژه ونیول شي نو نیوونکیي ګناهګار دی. او که په دی ورځو کې یې روژه ونیوله او بیا یې ماته کړه نوقضاء وربانده نشته.

لاندی روژی نیول تنزیهي مکروه (خلاف اولی) دي [57]

١-یوازی د عاشورا د ورځې روژه نیول چې د نهمې او یا یوولسمې ورځې روژه ورسره ونه نیسي.

٢-یوازی د جمعې د ورځې روژه.

٣-یوازی د شنبې (خالي) د ورځې روژه.

۴-د نوروز په ورځ روژه (ځکه چې په دی کې د دی ورځې تعظیم رانه شي او د مجوسیانو سره خلاف وشي).

۵- د مهرجان د ورځې روژه (د مني اوله ورځ) په دی کې هم کافرانو سره د ورته والي په خاطر مکروه ده).

۶- ټول عمر روژه.

٧-د وصال روژه (چې روژه شي او ماښام کې روژه ماته نکړي او سبا ورځ هم روژه شي).

٨-دمسافر روژه هم مکروه ده (که چیرته روژی په تکلیف کې اچولو).

٩- د ښځې نفلي روژه چې د څښتن اجازه ورته نه وي شـوی, خوپه هغه صورت کې مکروه نه ده چې څښتن یې مریـض, روژه او یا د حج او عمری په احرام کې وي.

سنت روژه:

د عاشورا د ورځې روژه په داسې حال کې سنت ده چې د نهمې ورځې روژه هم ورسره ونیول شي.

د لاندی ورځو روژی نیول مستحب دي:

١- د هری میاشتې د دیارلسمـې, څوارلسمې او پنځلسمې نیټې روژه.

---

[53] صحیح البخاري بشرح فتح الباري 4/119

[54] دا مطلب په فتح القدیر 1/53 او درالمختار 2/119 کې ذکر دی

[55] الفقه الا سلامي وادلته 2/580

[56] الفقه الاسلامي و ادلته 2/584

[57] الفقه الاسلامي و ادلته 2/584 - 585

۲- د دوشنبې او پنجشنبې روژه.
۳- د شوال مياشتې د شپږو ورځو روژه (كه پرله پسې وي او كه بيلې، صحيح كيږي).
۴- د عرفې د ورځې روژه.
۵- د ټولو هغو ورځو روژى چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه پكې حديث راغلى وي لكه د داود عليه السلام روژه (هغه په يوه ورځ پس روژه كيدل).
ځنې هغه روژى چې د غوره والي په هكله يې احاديث راغلي دي:
۱- د محرم دمياشتې روژه:
په دى هكله د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه روايت دى چې:
((افضل الصيام بعد رمضان شهرالمحرم و افضل الصلاه بعد الفريضه صلاه الليل))
ژباړه: د رمضان د مياشتې څخه وروسته غوره روژه د محرم (امامانو) د مياشتې روژه ده، او د فرضي لمانځه وروسته غوره لمونځ د شپې لمونځ دى.
۲- د عاشورا د ورځې روژه:
مخكې د دى په هكله بيان شو چې د عاشورا د ورځې روژه نيول سنت دي. په حديث شريف كې راغلي دي.
((صيام يوم عاشورا اني احتسب على الله ان يكفر السنه التي قبله)).
ژباړه: د عاشورا د ورځې روژه داسې ګڼم چې الله پاك به پرى د تير كال (كوچنــي) ګناهونه معاف كړي.
په بل حديث شريف كې راغلي دي:
((صوموا يوم عاشورا و خالفوا اليهود و صوموا قبله يوماً او بعده يوماً)).
ژباړه: د عاشورا ورځ روژه شئاو د يهودانو سره مخالفت وكړئ (په داسې توګه چې) د عاشورا نه يو ورځ مخكې او يا وروسته هم روژه شئ (او يوازې دعاشورا روژه چې د نهمې يا يوولسمې روژه نه شي خلاف اولى ده).
۳- د رجب د مياشتې روژه:
حضرت عبدالله بن عباس رضى الله عنهما څخه په دى هكله روايت دى چې:((كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصوم حتى نقول لايفطر و يفطر حتي نقول لايصوم))
ژباړه: د رسول الله صلى الله عليه وسلم حالت داسې و چې (كله به يې د رجب مياشت) روژه داسې ټينګه نيوله چې موږ به ويل هيڅ يې نه ماتوي او (كله به يې داسې) ماتوله چې موږ به ويل هيڅ يې نه نيسي.
مطلب دا چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د رجب مياشتې روژه كله نيوله او كله به يې نه نيولــه، نو كه څوك وكولاى شي او د رجب روژه ونيسي ډېر اجر به يې ګټلى وي.
۴- د شعبان (برات) د مياشتې روژه:
د حضرت عائشه رضى الله عنها څخه روايت دى چې: (مارآيت رسول الله صلى الله عليه وسلم استكمل صيام شهر غير رمضان و ما رأيته اكثر صياماً منه في شعبان كان يصومه الا قليلاً بل كان يصومه كله).
ژباړه: ما رسول الله صلى الله عليه وسلم نه دى ليدلى چې د رمضان مياشت څخه پرته بله مياشت پوره روژه شوى وي او ما نه دى ليدلى چې دشعبان (برات) څخه په بله كې زيات روژه كيده(په برات كې به زيات روژه كيده) د برات روژه به يې نيوله ټوله مياشت به روژه و يعني رسول الله صلى الله عليه وسلم به دلږو ورځوپرته د شعبان (برات) ټوله مياشت روژه و.
۵- د شوال (واړه اختر) د مياشتې شپږ روژى :
د دى بيان مخكې هم په لنډه توګه تير شو.
په حديث شريف كې راغلي دي چې:
(من صام رمضان ثم اتبعه ستاً من شوال فكأنما صام الدهر)
څوك چې د رمضان روژه ونيسي او بيا ورپسې د شوال (واړه اختر) مياشتې شپږ روژى ونيسي (دومره اجر لري) لكه ټول عمر يې چې روژى نيولي وي.
غوره خبره دا ده چې د واړه اختر د ورځې وروسته پرله پسې ونيول شــي، خو كه پرله پسې ونه نيول شي هم صحيح كيږي.
همدغه راز د ذى الحجې د مياشتې لمړنى نه (۹) ورځې روژى ، يو ورځ پس روژى ، د مجرد انسان روژى ، دهرى مياشتې درې روژى ، د هرى مياشتې د ديارلســم، څوارلسم او پنځلسم تاريخ روژى مستحب او په احاديثو كې يې ثبوت راغلى دى.
د روژى ركن:
د ګيډى او فرج د شهوتونو څخه لاس نيونه د روژى ركن دى.
يا په بل عبارت د خــوراك، څښاك او جماع نه كول د روژى ركن دى او په يو بل تعبير ويلاى شو چې: د روژى ماتوونكو شيانو څخه لاس نيونه د روژى ركن دى.

د روژې وخت: د سبا ختلو سره پيل او ماښام (لمرپريواته) پورې ختميږي.
د روژې سنتونه او ادبونه:

١ – پیشمنی (السحور)

په حدیث شریف کې راغلي دي:
(تسحروا فان فی السحور برکه)
ژباړه: پیشمنی کوئ په پیشمني کې برکت دی.

دغه راز د پیشنمي په هکله ګڼ شمیر حدیثونه راغلي دي, نو که چیرته د چا اشتها نه وي چې ډوډئ وخوري د سنتو په لحاظ دی لږ خوراك وکړي.

په پیشنمي کې مستحب دا ده چې د شپې د ټولونه په وروستۍ برخه کې وشي (چې شپږمه برخه د شپې پاتې وي). په حدیث کې راغلي دي:
(ثلاث من اخلاق المرسلین: تعجیل الافطار، وتاخیر السحور ووضع الیمین علی الشمال فی الصلاه).
ژباړه: درې شیان د رسولانو د خویونو څخه دي:
په روژه ماتي تلـوار, په پیشمني کې وروسته والی او په لمانځه کې ښی لاس پر چپ ایښودل.

په نورو ګڼ شمیر حدیثونو کې هم د پیشمني وروسته والی غوره ګڼل شوی دی.

٢ – په روژه ماتي تلوار کول:

کله چې د ماښام داخلیدل باوري شي نو د لمانځه څخه مخکې روژه ماتسنت دی او مستحب خبره ده چې روژه ماتی په تازه خرما، خوږ څیز او یا اوبو باندی وي.
په حدیث شریف کې راغلي دي:
(لایزال الناس بخیر ما عجلوا الفطر)
ژباړه: خلك به همیش په نیکمرغي کې وي څو په روژه ماتي کې تلوار کوي.

خو که چیرته د وریځې ورځ وه نو بیا یو څه وروسته والی د احتیاط په خاطر غوره دی, په داسې حال کې چې زموږ ګڼ مسلمانان وروڼه د وریځې په ورځ باندی تلوار کـوي, بس چې سترګو ته یې د وریځې تیاره راشي فکر کوي چې ماښام شو (دا خبره ما په څوجوماتونو کې په خپلو سترګو لیدلې ده).

٣- روژه ماتي څخه وروسته دعاء

د روژه ماتي په وخت کې دعاء ډېره غوره ده په حدیث شریف کې راغلي دي: (ان للصائم عند فطره لدعوة ماترد).
ژباړه: یقیناً د روژه ماتي دعا هرو مرو نه ردکیږي.
رسول الله صلی الله علیه وسلم به چې کله روژه ماته کړه نو دا دعاء به یې فرمایله:(اللهم اني لك صمت و علی رزقك افطرت)
ژباړه ای الله ! خاص ستا لپاره مې روژه نیولې او ستا په روزي مې ماته کړه.
په یو حدیث شریف کې لاندی دعا راغلي ده:
(اللهم لك صمنا و علی رزقك افطرنا فتقبل منا انك انت السمیع العلیم)
ژباړه: ای الله ! ستا لپاره مو روژه نیولې (ستا له ویرې مو روژه نیولې) او ستا په روزي باندی مو ماته کـړه, نو زموږه څخه (دعا او عبادتونه) قبول کړه یقیناً همدا ته سمیع (ښه اوریدونکی) او علیم (ښه پوه) یې ,که څوك بل چا سره روژه ماتوي او یا د هغه میلمستیا وخوري نو دا دعا سنت ده: (افطر عندکم الصائمون و اکل طعامکم الابرار وصلت علیکم الملائکه).
ژباړه:روژه تیانو درسره روژه ماته کـړه, ستاسې ډوډئ نیکانو وخوړه او پرښتو دربانډی درود ووایه.
نورې دعاګانې هم په حدیثو کې راغلي دي, که چا د هغې څخه هره دعا وویله صحیح ده.

٤- روژه تیانو ته روژه ماتی برابرول:

په حدیث شریف کې راغلي دي:
(من فطر صائماً کان له مثل اجـره, غیر انه لاینقص من اجر الصائم شئ).
ژباړه: څوك چې روژه تي ته روژه ماتی ورکړي د روژه تي په اندازه ثواب ورکول کیـږي, (داسې هم) نه چې د روژه تي د ثواب څخه به څه کم شي.
که د چا د لاسه ډېر څه نه کیدل یوه خرمـا, یو غوړپ اوبه یا بل لږ شی یې روژه تي ته وړاندی کړل هم صحیح ده که څه هم غوره خو داده چې پوره یې موړ کړي.

٥- د دروغو سپکو او چټي خبرو او ګناهونو پریښودل:

په حدیث شریف کې راغلي دي:
(من لم یدع قول الزور والعمل به فلیس لله حاجة فی ان یدع طعامه و شرابه).
ژباړه: څوك چې دروغ (او چټي) خبرې او په هغو باندی عمل نه پریږدي نو الله پاك یې خوراك او څښاك پریښودوته اړتیانلري.

په هر وخت کې د ناوړه خبرو څخه ځان ژغورنه لازم ده خو په ځانګړي توګه په روژه کې باید د روژی د حرمت او عزت په خاطر ډېره ژغورنه وشي ځکه چې په روژه کې ګناه کول د نورو وختونو د ګناه څخه زیاته بده خبره ده.

یو مثال: که چیرته یو څوك په لمانځه کې یو بد کار وکړي یا د حج مراسمو په وخت طواف کې ګناه وکړي او یا دعرفات په وخت حاجي ګناه کوي نو فکر وکړی چې دا څومره بده خبره ده او داسې کس ته به هر څوك بد ووايي, دغه ډول روژه هم یو عبادت دی چې د روژی په حالت کې ګناه کول ډېر بد دي.

د دی د ښه وضاحت لپاره ستاسی پاملرنه لاندی پیښې ته اړول غواړم.

دوه ښځې روژه وی، یوه سړي عرض وکړ چې: یا رسول الله صلی الله علیه وسلم ! دلته دوه ښځو روژه نیولې ده او نزدي دي چې د تندی څخه مړی شي, رسول الله صلی الله علیه وسلم ورڅخه مخ وګرځوه او چپ پاتې شو, هغه سړی بیا راوګرځید او ویې ویل: ای د الله پیغمبره! قسم دی چې دواړه مړی شوی او یا خونزدی دي چې مړی شي, هغه مبارك وفرمایل: هغه دواړه (ښځې) راوبله. بیا هغه دواړه ښځې راغلې او یو لوښی هم راوړل شو، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم یوې ته د استفراغ امر وکړ همغه و چې هغې ښځې دومره ویني زوی او غوښه قی کړه چې لوښی یې نیم ډك کړ بیایې هغې بلې ته امر وکړ هغې هم ویني, زوی او غوښه قی کړه چې لوښی یې ډك کړ، بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:(ان هاتین صامتا عما أحل الله لهما و افطرتا على ما حرم الله علیهما جلست احداهما الى الاخرى فجعلتا تاكلان من لحوم الناس)

ژباړه: یقیناً دا دواړه د هغه څه څخه روژه شوی دي چې الله پاك ورته حلال کړي دي او په هغه څه یې ماته کړی ده چې الله پاك هغه ور باندی حرام کړي دي , یوه بلې ته ناسته ده او شروع یې کړی دواړه د خلکو غوښې خوري (د خلکو غیبت کوي).

د دی ټولو معنی دا ده چې د روژی د اجر حاصلولو لپاره یوازی دا بس نه ده چې د خوراك او څښاك څخه منع شي بلکې لازمه ده چې د ټولو ناوړه چارونه ژغورنه وشي، ژبه د ناپاکو خبرو, سترګې د حرام نظر او همدغه راز د بدن ټول غړي د ناوړه اعمالو څخه وساتل شي.

پدی هکله ګڼ شمیر حدیثونه روایت شوي دي چې دلته د ټولو بیان ممکن ندی نو د بیلګې په توګه مو نوموړي حدیثونه ذکر کړل.

۶- په خپل أولاد (کورنۍ) پراخې: دخپلوانو سره احسان او فقیرانو او مسکینانو سره د نور وخت په پرتله ډېری مرستې کول د روژی د ادابو څخه دي.په حدیث شریف کې راغلي دي چې:

(أنه صلى الله علیه وسلم كان اجود الناس بالخیر، و كان اجود ما یكون فى رمضان حین یلقاه جبریل).

ژباړه: یقیناً پیغمبر صلی الله علیه وسلم د ټولو خلکو څخه زیات سخي و خو په رمضان کې به (ترټولو وختونو) ډېر سخي و کله به چې ورسره جبرایل علیه السلام مخ کیده.

7- اعتکاف:

اعتکاف سنت او د روژی مبارکې د ادابو څخه دی.چې تفصیل به یې وروسته په یو بیل بحث کې انشاء الله راشي.

۸- د قرآنکریم زیات تلاوت کول:

حضرت جبرایل علیه السلام به د رمضان په هره شپه کې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راتللو او د قرآنکریم درس به یې ورکولو.

دا مطلب د بخاري شریف او مسلم شریف په صحیح حدیثو کې راغلی دی. همدغه راز په دغه مبارکه میاشت کې دشرعي علم په هکله حرص کول غوره کار دی.

لاندی نصیحتونه هم مه هیروۍ:

د رمضان په مبارکه میاشت کې به رسول الله صلی الله علیه وسلم دنورو وختونو څخه په توپیر سره په عبادتونو کې هڅه کوله او نور خلکو ته به یې هم په دی هکله ښوونې کولې او ددغې مبارکې میاشتې ارزښتونه به یې ورته بیانول چې: رمضان د برکت میاشت ده, رحمت پکې رانازلیږي, ګناهونه پکې ښښل کیږي او دعاګانې پکې قبلیږي او الله پاك پکې د خیر په کارونو ویاړي نو تاسې هم د خپل اړخ نه د الله پاك دخوښۍ لپاره نیکې چارې وکړۍ, یقیناً هغه څوك بدمرغه دی چې په دغه میاشت کې د الله پاك د رحمت څخه محروم شي. (دا مطلب امام طبراني د عباده بن صامت رضی الله تعالى عنه په روایت سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه رانقل کړی دی).

څوك چې په دی میاشت کې یو نفلي کار وکړي لکه فرض یې چې په نورو میاشتو کې اداء کړي وي, او یو فرض پکې دومره ثواب لري لکه په نورو وختونو کې یې چې اویا فرض اداء کړي وي, دا د صبر میاشت ده او د صبر ثواب جنت دی, دا د همدردۍ میاشت ده په دی کې د مومن روزي زیاتیږي, چاچې پکې یو روژه تي ته روژه ماتی تیار کړ (کوچني) ګناهونه یې ښښل کیږي او د اور څخه ازادیږي په داسې حال کې چې د روژه تي د ثواب څخه

هم څه نه کمیږي... دا داسې یوه میاشت ده چې لومړۍ برخه یې رحمت, منځنۍ یې مغفرت او وروستۍ برخه یې د دوزخ څخه نجات دی، چاچې پدی میاشت کې په خپل مریي (او یا خادم) باندی اساني وکړه الله پاك به ورته ښښنه وکړي او د اور څخه به یې ازاد کړي.

څلور شیان زیات ترسره کوئ، په دوو باندی الله پاك رضا کیږي او د دوو څخه ستاسې چاره نشته:هغه چې الله پاك وربانداى رضا کیږي د شهادت کلمه او د الله پاك څخه ښښنه غوښتل (استغفار) دی او هغه چې ستاسې ورڅخه نه رغیږي یو د جنت سوال او بل د دوزخ څخه په الله پاك باندې پناه او نجات غوښتل دي.

او هغه څوك چه یوه روژه تي ته اوبه ورکړي نو الله پاك به هغه زما د حوض (د پیغمبر صلی الله علیة وسلم دحوض) څخه خړوبه کړي اوتر هغې به تږی نه شی ترڅو جنت ته ننوزي.

پورته اوږد مطلب د حدیثو مشهور امام ابن خزیمه په خپل صحیح کتاب (صحیح ابن خزیمه) کې په سند سره روایت کړی دی .

لاندی شیان په روژه کې مکروه دي:

١- پرته له عذر څخه د یو شي ژول

٢-د ژاولو ژول (چې خوږی نه وي, که خوږی وي بیا روژه ماتوي).

٣-د خپلې ماندینې سره غاړیوتل ,لاس وهل او مچې اخیستل په داسې حال کې چې د منیو د وتلو او یا جماع کولو ډار نه وي.

۴-په قصد سره خوله کې لاړی جمع کول او بیا یې تیرول.

۵- هغه کار چې روژه تي ضعیف کوي لکه: رګ وهل یا ښکر لګول.

لاندی شیان په روژه کې مکروه نه دي:

۱- د خپلې ښځې مچې کول او یا ورسره یو ځای کیناستل په داسې حال کې چې د جماع او انزال ویره ورسره نه وي.

۲-د بریتو (اوږیری) غوړول.

۳-رانجه کول.

۴-رگ وهل او ښکر لگول چې روژه تې نه کمزوری کوي.

۵-مسواك وهل د ورځې په وروستۍ برخه کې(بلکې سنت دی).

۶- په خوله او پوزه کې د اوداسه څخه پرته اوبه اچول.

۷- غسل کول او په لمدو کالیو کې د سوړوالي لپاره ځان رانغښتل.

هغه شیان چې روژه خوړل روا کوي:

۱-سفر:

سفر په اتفاق سره د روژی خوړلو لپاره عذر دی که څه هم د سفر په اندازه کې د فقهاو تر مینځ اختلاف موجود دی، په حنفي مذهب کې هغه سفر چې روژه خوراك پکې روا دی لږ تر لږه (۸۹) کیلومتره ټاکل شوی دی.

که چیرته یو څوك د سباله ختلو وروسته په سفر پیل وکړي نو په دغه ورځ به روژه کیږي خو که د سختۍ سره مخ کیده روژه ماتولی شي او بیا به قضاء راوړي.

د مسافر لپاره که چیرته ضرر ورته نه رسیده روژه نیول غوره دي خو که ضرر ورته رسیده او یا یې د سفر زیات ملگري روژه نه و نو بیا ورته روژه نه نیول غوره دي.او که چیرته یې د هلاکیدو ویره وه بیا خو ورته روژه نیول حرام دي او باید ماته یې کړي.

۲- ناروغي:

ناروغي هم د ټولو فقهاو په اتفاق سره د روژی خوړلو لپاره عذر دی په داسې توگه چې د ناروغۍ سره ورته روژه نیول گران وي او د د زیاتوالي ویره یې وي او یا یې پر هر زرنه جوړیږي نو روژه ماتول ورته روا دي.

همدغه راز هغه روغ سړی چې په روژه نیولو سره یې په غالب گمان یا تجربه او یا د یو مسلمان او پوه طبیب (چې فاسق نه وي) په خبره د ناروغۍ او ضعف ویره وي د ناروغ په شان حکم لري.

دغه راز د حنفي فقهي علماو هغه مسلمان جنگیالي ته چې په جهاد کې د جنگ د ضعیف والي نه ویریږي د روژی ماتولو اجازه ورکړیده (که څه هم مسافر نه وي).

یادونه: د ناروغ او مسافر لپاره د قرآن کریم صریحو آیاتونو د روژی خوړلو رخصت ورکړی دی,الله پاك فرمایلي دي.(ومن کان مریضاً او علی سفر فعدة من ایام اخر)

ژباړه: او هغه څوك چې ناروغ او یا په سفرکې وي نو په نورو ورځو کې دی بیا (قضاء) روژی ونیسي.

۳-حمل او شیدی ورکول:

دحاملې (بارداری) ښځې لپاره چې ماشوم په گیډه ولري او یا ورته د خپلې سینې څخه شیدی ورکوي کله چې د خپل جنین د مرگ او یا ماشوم د هلاك ډار وي. اویا د ماشوم او یا د ځان د ناروغۍ ویره ورسره وي دروژی ماتول ورته روا دي.خو لازم ده چې د هلاك اویا ناروغۍ ویره یې د تجربې یا د یو مسلمان ډاکټر د خبر له مخې وي.

خو کله یې چې روژه وخوړله فقط قضاء وربا ندی لازم ده او فدیه وربا ندی نه لازمیږي.

۴-بوډاوالی:

دبوډا سړي یا ښځې لپاره چې د کال په اوږدو کې روژه نیولو څخه عاجز وي قضاء نشته او دهرې روژې په بدل کې به یوه فدیه ورکوي.

۵–ډېره سخته لوږه او تنده:
که څوك دومره اندازه تندی یا لوږی راواخیسته چې د هلاکیدو ویره یې وه یا یې په عقل کې خلل پیښ شو او یا یې ځني حواسو کار پرېښود په داسې توګه چې په روژه نیولو قادر نه و نو روژه خوراك ورته روا او قضاء وربانډی لازم ده.
۶–اکراه: دا معنا چې څوك په زور باندی مجبور کړای شي په داسې توګه چې په روژه نیولو ضرر ورته رسوي روژه ماتول ورته روا او قضاوربانډی لازمه ده.
دا هغه مهم عذرونه و چې د موجودیت سره یې روژه ماتول روا او ځنې حالاتو کې لازم دي.
حیض, نفاس, عارضي لیونتوب هم روژه ماتول روا کوي بلکې که روژه ونیسي هم نه صحیح کیږي لکه مخکې چې په شرطونو کې د دې بیان وشو.
په حایضی او نفاسي باندی د روژې قضاء لازمیږي.
او هغه څوك چې په رمضان کې وربانډی بیهوشي راغله چې په ټول رمضان کې اوږده شوه د هغه ورځې قضاء وربانډی لازم نه ده چې بیهوشي ورته پکې پیښه شویده او د نورو ورځو قضاء وربانډی لازم ده.
په همدی توګه که چیرته چاته په ټول رمضان کې لیونتوب پیښ شي بیا وربانډی قضاء لازم نه ده.
کوم شیان روژه ماتوي؟
د روژې ماتوونکي دوه ډوله دي, یوهغه دي چې فقط قضاء وربانډی لازمیږي بل هغه دي چې قضاء او کفاره دواړه وربانډی لازمیږي.
یادونه: کفاره د مریې ازادولو یا پرله پسې شپیته روژې نیولو (که مریی یې نه درلود) یاشپیته مسکینان دوه وخته مړولوته وایي البته که د روژې نیولو څخه عاجز و.
هغه شیان چې روژې ماتوي او کفاره نه لازموي:
1_ خامې وریجې ۲ - لامده کړي اوږه
3_ اوړه ۴- په یوځل باندی زیاته مالګه ۵ - خټه
(خو په دې شرط چې د خټې خوراك یې عادت نه وي که عادت یې وي بیا وربانډی کفاره لازمیږي).
۷- مالوچ ۸ – کاغذ ۹- خامه بهي (یا نوره هغه میوه چې خامه وي او د خوړلو وړ نه وي) ۱۰ - شین غوز (چارمغز)
۱۱ - وړی تیږی تیرول ۱۲- اوسپنه (یا نور فلزات لکه سره زر او سپین زر او داسې نور) ۱۳- خاوره ۱۴ - تیږه
۱۵- پوزه کې دواء اچول ۱۶- په حلق کې دواء اچول
۱۷- حقنه (په دبر کې دوا اچول ۱۸- په غوږ کې تیل اچول
۱۹- په غوږ کې اوبه اچول (دا قاضي خان او ځنې نورو محققینو ویلي دي خو په محیط کې– چې هغه هم یوه مشهوره فتاوی ده – یې ویلي دي چې صحیح دا ده چې په اوبو اچولو نه ماتیږي والله اعلم مراقي الفلاح او طحطاوي).
۲۰- د ګیډی پرهر دوا سره علاج کول چې داخل د ګیډی ته رسیږي.
۲۱- د سر د پرهر علاج چې دوا داخل د دماغ ته ورسیږي ۲۲ - حلق ته یې اوربښت یا واوره ننه شي او په خپل اختیاریې تیره نکړي.
۲۳- په مضمضي (خوله وینځل اوداسه کې) کې ورڅخه په خطا سره په اوبو روژه ماته شي. همدغه راز که استنشاق کې ورڅخه په خطا سره اوبه حلق ته ورسیږي هم روژه ماتیږي, کفاره نه لازمیږي. ۲۴- په روژه خوراك مجبورشي.
۲۵- ښځه چې په خدمت کولو ناروغی له امله روژه ماته کړي.
۲۶–که ویده وي او څوك یې په خوله کې اوبه واړوي اوتیری یې شي
۲۸- د شپې نه یې د روژې نیت نه وي کړی د ورځې یې نیت وکړي او بیایې ماته کړي.
۲۹- چې مسافر د سبا ختلو وروسته د اقامت نیت وکړي او بیا روژه ماته کړي.
۳۰- مقیم چې د سبا ختلو وروسته په سفر پیل وکړي او بیا روژه ماته کړي.
۳۱- پرته له نیت څخه روژه ونیسي. (په نیت کې دا کافي ده چې پیشمنی وکړي او یا یې په زړه کې دا وي چې روژه به نیسي که په خوله یې ونه وایي هیڅ باك نلري.
۳۲- په داسې حال کې جماع وکړي چې د سبا ختلو په هکله شکمن وي خو روژه د ماښام په شك ماته کړي.

۳۴-د مړي يا حيوان په وطي کولو, مچې, مسه کولو او يا د جماع څخه په بله طريقه ورڅخه مني ووزي.
۳۵- د رمضان د مياشتې څخه پرته نورو وختو کې روژه ماتول که څه هم په قصد سره وي.
۳۶- په قبل يا دبر کې د مالوچ يا لرگي داخلول چې پکې پټ شي. ۳۷- په قصد سره لوگی تير کړي (خو چې د سگريټ يا چرسو او نورو نشه يي شيانو لوگی نه وي که د دی شيانو عمل يې وکړ بيا خو ورباندی کفاره لازمه ده – مراقی الفلاح و محمد عزاز علي رحمه الله.
۳۸- قصد سره په ډکه خوله قی کول.
۳۹- چې روژه يې ياده وي او ډکه خوله قی په قصد سره نه وي خو خپله يې بيرته تير کړي.
۴۰- مخکې د نيت څخه په هيره سره روژه وخوري او بيا د ورځې د روژی نيت وکړي.
۴۲- بيهوشي ورباندی راشي که څه هم ټوله مياشت اوږده شي (خو د هغې ورځې قضاء ورباندی نشته چې پکې بيهوشه شوی دی.
۴۳- ليونتوب ورته ورسيږي چې ټوله مياشت اوږد نه شي (عارضی ليونتوب وي).
هغه شيان چې روژه ماتوي او د کفاری سره ورباندی قضاء لازموي:
۱- جماع (په قبل يا دبر کې په فاعل او مفعول دواړو باندی).
۲- د خوړو يا دوا خوراک. ۳ - د اوبو يا دوا څښاک.
۴- چې باران يې په خوله د ننه شوی وي او تير يې کړي.
۵- د خامې غوښې خوړل چې چنجنه نه وي.
۶- د وچې غوښې خوړل.
۷- د غنمو چيچل او بيايې تيرول يا ديو دانې غنم لوړتيرول.
۸- ارمنی خټه خوړل (دا راز خټه د خوشبويې پلورونکي ښه پيژني). ۹- خټه خوړل چې ورسره عادت وي.
۱۰- لړه مالگه ۱۱- د ښځې يا ډېر نژدی ملگري لاړی تيرول. ۱۲- د غيبت کولو, ښکر لگولو په شهوت سره مچې اخستلو, په شهوت سره لاس وهلو او.... څخه وروسته په دی گمان خوراک يا څښاک کول چې په مخکې شيانو يې هسې هم روژه ماته شوی ده (په داسې حال کې چې په هغوشيانو يعنې غيبت, ښکر لگولو او...باندی روژه نه ماتيږي).
که چيرته کوم فقيه ورته فتوی ورکړی وه چې په دی شيانو (غيبت او... باندی دی روژه ماته شوی ده او بيا يې خوراک يا څښاک وکړ نو کفاره ورباندی نه لازميږي.

هغه شيان چې روژه نه ماتوي:[58]
1-په هيره سره خوراک, څښاک يا جماع کول.
2-په نظر کولو يا فکر کولو سره د منيو وتل که څه هم کوونکی يې گناهگار دی.
3- د ورځې له پلوه(احتلام) شيطان تير ايستل.
4- په سترگه کې څاڅکي اچول يا رانجه کول.
5- ښکر لگول.
6- مسواک وهل که څه هم مسواک لوند وي ځکه چې سنت دی.
7- په خوله او پوزه کې اوبه اچول که څه هم د اوداسه لپاره نه وي، خو مبالغه په کې نه کوي.
8- غسل کول، لمبيدل، په لمدو کاليو کې ځان د سوړوالي په خاطر رانغښتل او په غوږ کې لرگي داخلول.
9- د روژی ماتولو نيت.
10-غيبت کول (که څه هم سخت حرام دی).
11-دلوگي يا گرد تيرول که څه هم د ژرندی گرد وي، همدغه راز يا ماشی تيرول يا د دوا خوند چې په حلق کې وي او د ده په لاس کې نه وي، خو کچير ته دکومې خوشبويي لوگی يې وکړ اوهغه يې بوی کړ په داسې حال کې چې روژه يې ياده وي ورباندی ماتيږي. خو کفاره ورباندی لازم نه ده.
12-د غاښ ويستل خو چې وينه او دوا تيره نکړي.
13-د سړي په ذکر کې د اوبو يا بل مايع شي اچول , په غوږ کې د اوبو داخليدل او د غوږ د داخل نه خيری ليری کول که څه

[58] د نور الايضاح څخه نقل شوي دي

هم لدې ټولو کارونوډېره کول غوره دي.

14-د خړینګ یا بلغم تیرول که څه هم ګوزارول یې غوره دي ځکه چې کرکه ورځنې کیږي

15-په قصد سره قی کول چې په ډکه خوله سره نه وي. (قی کول چې په قصد سره نه او د مجبوري څخه وي که څه هم خوله ډکه کړي).

16-د غاښونو په منځ کې د شي تیرول چې د نخود د دانې څخه لږ وي.

17-چې جنب وي او وربانڍی سبا و خیژي که څه هم ټوله ورځ غسل و نکړي خو د لمانځه په هکله غټ ګناهګار دی ځکه چې غسل ونکړي نو لمونځ یې نه کیږي او دا خو ډېره لویه ګناه ده.

18-د خوشبویه شیانو بویول لکه عطر، ګل او داسې نور.

خواره واره مسایل:

۱- که چیر ته د بیلا بیلو عذرونو له امله یو څوك روژه ماته کړي او د هغې ورځې په اوږدو کې یې عذر له مینځه لاړشي نو وربانڍی واجب دي چې پاتې ورځ روژه کړي او بیا د دی ورځې قضایي راوړي.

په همدی توګه که د ورځې په نیمایي کې یو مسافر مقیم , ناروغ روغ، کافر مسلمان او ماشوم بالغ شي د پاتې ورځې روژه وربانڍی واجب ده. خو په کافر او ماشوم بانڍی د دی ورځې قضا لازم نه ده.

۲- که چیرته څوك په هیره سره روژه خوري په داسې حال کې چې د روژې نیولو څخه عاجز نه وي بل کس بانڍی واجب دي چې ورته یې وریاد کړي او که چیرته ضعیف و یا ډېر سخت تږی او وږی و نو غوره دا ده چې ورته یې یاد نکړي.

۳- په روژه کې پیچکاري تیرول:دا یوه داسې مسئله ده چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زمانه کې نه وه او نه د راشده خلیفه ګانو، د مذهب امامانو او مشرانو مجتهدینو په زمانه کې موجود وولدی امله په دی هکله بیلابیلې فتوی موجود دي. حنفي فقها وایي چې مطلقا ماتیږي (او دا خبره ضعیفه ده) ځیني وایي چې مطلقا نه ماتیږي او ځیني پکې تفصیل کوي.

معاصر فقیه استاذ وهبة الزحیلي په خپله فقهي موسوعه (الفقه الاسلامی و ادلته) کې لیکلي چې: پیچکاري که په غوښه کې وه یا د پوستکي لانڍی وه او یا په وریدونو کې وه نو روژه وربانڍی نه ماتیږي که څه هم غوره دا ده چې ماښام څخه وروسته شي او که په شریان کې وه نو بیا وربانڍی روژه ماتیږي.

بل معاصر فقیه شیخ عبدالله ناصح علوان په خپله یوه کوچنۍ رساله کې چې د رمضان د ښیګړو او احکامو په هکله یې لیکلي ده وایي: چې ستنه وهل په هیڅ توګه روژه نه ماتوي که په رګ او که په غوښه کې وي که څه هم ماښام ته یې وروسته کول غوره دي. دغه راز مشهور مفتي مولانا محمد شفیع (رحمه الله تعالی) د (آلات جدیده) په نوم خپل یو کتاب کې په تفصیل سره په دی مسئله بحث کړی دی او ځني مثالونه یې د دی لپاره راوړي دي او دایې په ډاګه کړی ده چې په هیڅ توګه په پیچکاري روژه نه ماتیږي که هغه سیروم وي او که بله، که په ورید کې وي او که په شریان کې لکه څه ډول چې د خزندګانو په چیچلو نه ماتیږي په داسې حال کې چې دمار یا لړم زهر هم د پیچکاري په توګه داخلیږي مفتي صاحب (رحمه الله تعالی) دا هم ویلي دي چې فقهاو دماغ او ګیډی ته د یو شي داخلیدل په روژه ماتولو کې د معتادو لارو (چې هغه خوله یا عورت دی) پوری محدود ښودلي دي. (دا د صاحبینو مذهب دی)[59]

د هند د نیمې وچې نورو سترو علماوو هم د دی مسئلې په حکم کې د مفتي صاحب (رحمه الله تعالی) ننګه کړی ده او د نوموړي په فتوی بانڍی یې خپل تصدیق کړی دی . د هغوی د جملې څخه حضرت مولانا اشرف علي ,حضرت مولانا اصغر حسین، حضرت مولانا حسین احمد مدني او حضرت مولانا محمد اعزاز علي رحمهم الله تعالی د یا دولو وړ دي.

د روژې ماتوونکو، نه ماتوونکو او متفرقه مسائلو کې د لانڍی کتابونه څخه استفاده شوی ده:

۱- فتح القدیر شرح الهدایه ۲- رد المختار ۳- مراقی الفلاح

۴- طحاوي ۵- نور الیضاح ۶ - په نور الایضاح بانڍی د مولانا محمد اعزاز علي حاشیه ۷ - الفقه الاسلامي و ادلته او داسې نور.

تراویح:

د رمضان په مبارکه میاشت کې تراویح یو غوره عبادت دی. تراویح د لغت له پلوه د ترویحه جمع ده چې د استراحت په معنی ده.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي:

(من قام رمضان ایمانا و احتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه) (۱)

---

59 الاختیار – مفسدات الصوم.

ژباړه: چا چې د ایماني غوښتني او اجر په نیت د رمضان میاشت ودروله (لمونځ یي پکي وکړ) مخکیني ګناهونه به یې و ښښل شي (چې حقوق العباد او غټ ګناهونه نه وي ځکه چې حقوق العباد په رد کولو او غټ ګناهونه په توبه سره ښښل کیږي).

امام نووي رحمه الله تعالی ویلي دي چې:په تراویح سره د قیام رمضان اجر میندل کیږي خو پرته له تراویح قیام رمضان ممکن نه دی.

د حضرت عایشي رضی الله تعالی عنها څخه په صحیح حدیث کي روایت دی چې: رسول الله صلی الله علیه وسلم په مسجد کي لمونځ وکړ خلکو هم ورسره ادا کړ بله شپه یې هم لمونځ وکړ او ګڼه ډېره زیاته شوه دریمه شپه بیا خلك راټول شول رسول الله صلی الله علیه وسلم راونه ووت چې سهار شه بیایي وفرمایل (قد رایت صنیعکم فلم یمنعنی من الخروج الیکم الا انی خشیت ان تفرض علیکم) و ذلك فی رمضان [60]

ژباړه: ما ستاسې کړنه ولیده خو لدی ویری چې پر تاسې به فرض شي راونه وتلم.(او دا د رمضان په میاشت کي و) .

د تراویح په هکله ګڼ شمیر احادیث او آثار راغلي دي چې د تراویح په سنت والي او غوره توب دلالت کوي.

تراویح د نارینه و او ښځینه و لپاره سنت دي خو په جماعت سره ادا کول یې سنت کفایي دي. یعنې که ځنې خلکو په جماعت ادا کړی د نورو څخه هم دا سنت غورځیږي.

د تراویح وخت:

د ماسخوتن د لمانځه نه وروسته د تراویح وخت دی. تراویح د وترو څخه مخکې او وروسته صحیح دي که څه هم غوره داده چې د وترو څخه مخکې ادا کړای شي.

د دریمې برخي یا نیمایي شپې پوری د تراویح وروسته کول مستحب دي او دنیمایي شپې څخه وروسته مکروه ندي.

تراویح شل رکعته دي چې په لسو سلامونو سره ادا کیږي. یعنی هر دوه رکعته بیل بیل ادا کیږي.

د هرو څلورو رکعتونو وروسته د هغو په اندازه کیناستل مستحب دي. د ټولي میاشتي په اږدو کي د تراویح په لمانځه کي یو ځل د قرآنکریم ختم سنت دی، که چیرته دوه ځله او دری ځله وشي غوره ده خو پدی شرط چې خلك پری خوښ وي هسې نه چې جبري ډول ورباندی په مسجد کي ختم کیږي.

نن سبا ختمونو ذاسې رواج موندلی دی چې خلك به فرض لمانځه ته نه راوځي خو ختم ته به په رواجي توګه راځي او قاري صاحبان دومره په سرعت اوچټکتیا سره تلاوت کوي چې د قرآن اداء ته زیان رسوي او په صحیح توګه یې نه شي اداء کولا ی, که پداسې توګه وي نو هیڅ فقیه ددی اجازه نده ورکړی او ددی هم امکان شته چې په غلطي سره ګناهګار شي. زما (افقر رفیع الله) ټولو خلکو او په ځانګړی توګه قاري صاحبانو څخه دا غوښتنه ده چې قرآنکریم ښه او په صحیح توګه ادا کړي او دغه راز د تراویح په لمانځه کي د زیات سرعت څخه کار وانخلي هسې نه چې هغه کانه وشي چې وایي (هندو ستړی او خدای نا راضه) الله پاك دی موږ ټولو ته په ښه توګه د عباداتو د ادا کولو توفیق راکړي. آمین

د روژی قضاء:

که چیری څوك په عذر سره روژه وخوري نو قضاء وربانـدی لازمه ده اوکه څوك یې له عذر څخه پرته وخوري ګناهګار دی, توبه به اوباسي او دکفاری سره به قضاء راوړي خو بیا هم د هغه روژه اجر نه شي موندلی.

په یو حدیث شریف کي چې ترمـذي, نسایـي, ابو داود او صحیح ابن خزیمه روایت کړی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: (من ډفطر یوما من من غیر رخصة و لامـرض, لم یقضه صوم الدهر کلـه, و ان صامه)

ژباړه: څوك چې د رمضان یوه روژه پرته له شرعي عذر او مرض څخه وخوري په ټول عمر کي به یې قضاء رانه وړي که څه هم ټول عمر روژه شي.

د پورتني حدیث د عبارت څخه دا څرګندیږي چې څوك پرته له عذر د رمضان مبارك د یوی ورځې (فقط) احترام هم و نه ساتي په ټول عمر کي به یې عوض په لاس ورنه شي. نو مسلمان ته په هیڅ توګه نه ښایي چې د روژی په ماتولو ورڅخه د رمضان بي احترامي وشي بلکې وړده چې د ټولو آدابو سره یې پوره احترام وساتي.

که څوك د عذر له پلوه روژه وخوري نو غوره ده چې په نژدی وخت کي یې قضاء راوړي.

پرله پسې والی:

د قضاء په راوړلو کي که چیرته ورځې دوه یا ډېری وي پر له پسې والی مستحب دی خو شرط نه دی.

هغه څوك چې روژه وربانـدی وي او مړشي دوه حالته لري:

---

[60] ۱- بخاري او مسلم

۱- په داسې حال کې چې د روژی لپاره ورسره وخت وفا و نکړي نو هيڅ هم وربا‌ندی نشته خوچې روژه يې د شرعي عذر په اساس خوړلې وي لکـه, سفـر, مرض او داسې نور.

۲- وخت په لاس ورشي خو قضا رانه وړي په داسې شخص باندی فديه لازمه ده او د ولي (خپلوان) روژه د ده لپاره نه صحيح کيږي.

۳- که وصيت يې کړی وي چې زما د روژو څخه دی فديه ورکړل شي نو په کار ده چې د هری ورځې په بدل کې نيمه پيمانه غنم ورکړي.

نيمه پيمانه(۱۹۰۰) گرامه سره برابره ده.

د روژی کفاره:

د کفاری يوه لغوي معنی پرده او پټول دي, او په کفاری سره هم انسان خپله گناه پټوي. په شريعت کې د هغې روژی , صدقي يا بل عبادت څخه عبارت ده چې انسان په هغې سره د خپلې گناه ښښنه غواړي (والله تعالی اعلم).

د کفاری موجب:

د کفاری موجب د رمضان مبارکه مياشت کې قصدا جماع کول او يا قصدا د شرعي عذر پرته خوراك او څښاك کول دي.

حکم يې:

کفاره واجب ده کله يې چې د روژی په مياشت کې روژه په جمـاع, خوراك او څښاك سره قصدا ماته کړی وي.

دليل يې:

ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چې: پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته يو سړی راغی او ورته يې وويل: هلاك شوم يا رسول الله , هغه مبارك ورته وويل چې: څه شي هلاك کړی يې؟ هغه (سړی) وويل: د رمضان په مياشت کې مې (د ورځې) خپلې ښځې سره جماع کړی ده هغه مبارك ورته وويل:آيا غلام لری چې ازاد يې کړی؟ هغه سړي ځواب ورکـړ, نه! هغه مبارك ورته وويل: آيا دوه مياشتې پرله پسې روژی نيولای شې؟هغه (سړي) وويل چې: نـه, هغه مبارك ورته وويل چې: آيا څه مومې چې شپېته مسکينانو ته ډوډۍ ورکړی؟ هغه (سړي) وويل چې: نه!بيا کيناستل، نو پيغمبر صل الله عليه وسلم ته يو زمبيل راوړل شو چې په هغه کې خرما وی نوهغه سړي ته يې وويل: دا خيرات کړه، هغه سړي وويل چې: آيا زما څخه فقير شته؟ په دی ځای کې خو زما څخه حاجتمنه کورنۍ نشته. بيا رسول الله صل الله عليه وسلم وخندل تردی چې (نواجذ) غاښونه يې ښکاره شول او ويې ويل: لاړ شه دادی اولاد ته ورکړه.

دا حديث شريف چې د حديثو شپږو مشهورو کتابونو، بخـاري, مسلـم, ابوداود، ترمذي، نسآيي او ابن ماجه ذکر کړی دی په بيلابيلو الفاظو او په لږ توپير سره گڼ شمير نورو محدثينو هم روايت کړی دی.

د کفاری ډولونه:

د کفاری ډولونه دری دي:

۱- د مريي آزادول (که کافر هم وي) که چيرته د دی څه عاجز و نوبيا دوه مياشتې پرله پسې روژه ده, که د دی څخه هم عاجز و بيا شپيته مسکينانوته دوه وخته په مړه گيده ډوډۍ ورکول او يا نيمه پيمانه غنم يا اوړه ورکول دي, نيمه پيمانه (۱۹۰۰) گرامه سره برابره ده. دغه راز که اوربشـې, خرما يا مميز و نو پوره يوه پيمانه واجب ده که چيرته د نيمې پيمانې په مقابل کې يې د غنمو قيمت ورکول هم صحيح کيږي. د فقير لپاره روا نه ده چې کفاره خپل اولاد ته ورکړي په هغه پورتنې حديث کې فقهاو د اولاد لپاره ورکول فقط هم هغه سړي پوری خاص کړي دي.

که چيرته کفاری گڼې شي:

که چير ته يو څوك په يوه ورځ کې جماع يا خوراك او څښاك وکړي بيا هم وربا‌ندی هم هغه يوه کفاره واجب ده.

دغه راز که چيری دوه ورځې يا زياتې يې روژه خوړلې وی او ټولې کفاری وربا‌ندی يو ځای شوی وي د ټولو لپاره يوه کفاره بس ده که څه هم د دوه رمضانونو وي, خو که د يوی روژی کفاره يې ادا کړه او بيا يې دهغې وروسته روژه قصد سره ما ته کړه بله کفاره هم وربا‌ندی واجب ده.

چې د کفاری څخه عاجز شي:

که څوك د کفاری څخه عاجز شي نو په غاړه يې پاتې شوه.

د روژی فديه:

هغه څوك چې د روژی له نيولو څخه بالکل عاجز وي لکه شيخ فاني (بوډا سړی يا بوډۍ ښځه) يا داسې ناروغ چې روغتيا يې ممکنه نه وي په هغوی فديه

واجبیږي. فدیه د نیمې پیمانې غنمو څخه عبارت ده چې (۱۹۰۰) ګرامه کیږي او قیمت ورکول يې هم صحیح دي.

اعتکاف:

اعتکاف په لغت کې مطلقا درنګ کولو ته وایي او په شرع کې په داسې مسجد کې د نیت سره اوسیدل دي چې پنځه وخته لمونځ پکې په جماعت سره اداء کیږي. د اعتکاف ذکر په قرآن کریم کې راغلی دی, چې دا د اعتکاف په ارزښت دلالت کوي. الله پاک فرمايلي:

(ولا تباشروهن و أنتم عاكفون في المساجد)[61]

ژباړه: په داسې حال کې ښځو ته مه نژدې کیږئ چې په جوماتونو کې مواعتکاف کړی وي.

د حضرت ابوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې:

(ان النبی صل الله علیه کان یعتکف فی کل رمضان عشرة ایام فلما کان العام الذی قبض فیه اعتکف عشرین یوما) [62]

ژباړه: یقینا پیغمبر صل الله علیه وسلم به د رمضان لس ورځې اعتکاف کاوه خو په کوم کال يې چې له دنیا څخه رحلت وکړ نو شل ورځې معتکف شو – سبحان الله رسول الله صلی الله علیه وسلم به د هر کال په رمضان کې اعتکاف کاوه او د رحلت په کال يې شل ورځې کړی دی په داسې حال کې چې په ځینو ځایونو کې دا سنت شاته غورځول شوي دي.

اعتکاف د رمضان میاشتې په وروستیو لس ورځو کې سنت موکد کفایي دی. رسول الله صلی الله علیه وسلم به هم د رمضان وروستیو لسو ورځو کې اعتکاف کاوه.

ډېر احتمال دی چې قدر شپه هم (کومه چې د زرو میاشتو څخه غوره ده) په همدې لسو وروستیو ورځو کې وي, نو کله چې په دې وخت کې د عبادت لپاره متفرغ وي ډېره غوره خبره ده.

د اعتکاف ډولونه:

اعتکاف په درې ډوله دي:

۱- واجب (چې څوك يې په ځان باندې نذر کړي)

۲- سنت موکد کفایي.(د رمضان په میاشت کې)

۳- مستحب (چې نه نذروي او نه د رمضان د وروستیو لس ورځو).

د اعتکاف د روا والي حکمت:

د دنیا د چارو څخه په فارغ زړه عبادت کول ,الله پاك ته د خپل نفس سپارل او د الله پاك په کور کې په عبادت بوختیدل, هر څه ته شا ګرځول او یوازې د الله پاك د پیرزوینو یادول د اعتکاف حکمت دی.

د کال په اوږدو کې یو وخت داسې هم په کار دی چې انسان فقط عبادت ته متفرغ شي ځکه چې عبادت په دنیا کې د انسان اصلي دنده ده او نورې چارې د وسایلو حیثیت لري.

د حضرت عطاء څخه روایت دی چې: معتکف داسې دی لکه یو سړی چې د پاچا په دروازې کې د حاجت لپاره ولاړ وي, نو معتکف داسې مثال لري لکه دحال په ژبه چې وایي: ای الله ترهغه دلته یم تر څو راته ښښنه وکړې.

دا چې رسول الله صل الله علیه وسلم به په هیڅ رمضان کې اعتکاف نه پریښول په داسې حال کې چې د هغه مبارك همیش رابطه د وحې په ذریعه له الله پاك سره موجوده وه، خو بیا هم هغه مبارك د الله پاك سره موجوده وه، خو بیا هم هغه مبارك الله پاك ته د عاجزي, عبادت او دعا لپاره دا لس ورځې په داسې توګه خاص کولې چې د دنیا نورو چارو ته به يې شا کړه, نو اوس خو د نورو خلکو لپاره ډېره ښه ده چې د دغه بختور فرصت څخه په استفادې د الله پاك عبادت وکړي.

د اعتکاف وخت:

مخکې د مسنون اعتکاف خبره وشوه چې د رمضان په وروستیو لس ورځو کې ادا کیږي. د نذري اعتکاف وخت هغومره دی چې په ځان باندې يې نذر کړی وي. دمستحب اعتکاف وخت یوه شیبه هم کیدای شي نو په کار ده چې څوك لږ وخت په مسجد کې د لمانځه لپاره انتظار باسي هم د اعتکاف نیت وکړي، الله پاك به ورته د اعتکاف اجر ورکړي. په پورته توګه د اعتکاف لږ تر لږه موده ولیکل شوه د اعتکاف ډېره موده اندازه نه لري.

د اعتکاف د صحت شرطونه:

۱- اسلام

۲- تمییز (داسې ماشوم چې ممیز نه وي اعتکاف يې نه صحیح کیږي)

۳- نیت (له نیت څخه پرته اعتکاف نه صحیح کیږي).

۴- د اعتکاف لپاره د جنابت, حیض او نفاس څخه پاکوالی هم ضروري دی. که محتلم شو نو باید په نژدې ممکن وخت کې غسل وکړي.

---

[61] البقره

[62] بخارى

۵- مسجد (چې پنځه وخته لمونځ پکې په جماعت سره اداء کیږي) خو د ښځې لپاره دا شرط نه دی ځکه چې د هغې اعتکاف د کور په مسجد کې صحیح کیږي د کور مسجد هغه ځای دی چې په کور کې یې د لمانځه لپاره جوړ کړی وي.

۶- روژه د نفلي اعتکاف لپاره شرط اما د مستحب اعتکاف لپاره شرط نه دی.

کومو شیانو لپاره د اعتکاف په وخت له مسجد نه وتلی شي؟

۱- د جمعې د لمانځه لپاره. 2- انساني حاجت لپاره.

۳- د ضرورت لپاره لکه د مسجد ړنګیدل.

۴- په زور سره یې څوك له مسجد څخه وباسي.

۵- د ځان یا د مال له ویرې ووزي.

۶- کورنۍ یې بل ځای ته نقل شي.

خو لازم دي چې بیرته په نژدې ممکن وخت کې مسجد ته راشي او یا په ځنې صورتونو کې بل مسجد ته لاړ شي.

دغه شیان په اعتکاف کې مکروه دي:

۱- د خرڅولو یا رانیولو لپاره مسجد ته د یوڅیز داخلول.

۲- د تجارت لپاره عقد (تړون).

۳- په دی عقیده چپ پاتې کیدل چې ثواب دی (مکروه دي) یعنې مناسب دي چې معتکف د قرآن کریم تلاوت ,ذکر, د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سیرت او حدیثونو, د پیغمبرانو علیهم السلام په قصو, د نیکانوپه حکایتونو, د دیني امورو په لیکلو او علم باندی مشغول وي.

۴- عبث خبری هم مکروه دي.

۵- دغه د اعتکاف آداب نه مراعاتول هم مکروه دي.

هغه شیان چې په اعتکاف کې حرام دي:

۱- جماع کول

۲- د جماع دواعي لکه په شهوت سره نظر او داسې نور.

په دغو شیانو اعتکاف فاسدیږي:

۱- له هغه اعذارو پرته چې مخکې یې ذکر وشو د مسجد څخه وتل.

۲- جماع کول (که څه هم په هیره سره وي)

۳- د مریض پوښتنې ته وتل.

۴- د جنازې لپاره وتل.

۵ د منیو وتل په (مچې, مسحه کولو او داسې نورو سره).

البته په ذکر شوو شیانو کې په هیره سره هم اعتکاف فاسدیږي.

کله چې اعتکاف فاسد شي!

که څوك (د رمضان په لسو وروستیو ورځوکې) مسنون اعتکاف پیل او بیایې فاسد کړي د جمهورو احنافو په مذهب د همغې یوی ورځې اعتکاف وربانْدی واجب دی چې قضایې راوړي او د امام ابو یوسف رحمة الله تعالی په مذهب وربانْدی د لسو ورځو د اعتکاف قضاء واجب ده. که اعتکاف واجب و لکه نذري اعتکاف او فاسد شي نو قضاء یې واجب ده مګر په هغه صورت کې چې فساد یې دمرتد والي سره وي بیا وربانْدی قضاء نشته. که نفلي اعتکاف د پوره ورځې څخه مخکې فاسد شي نو قضاء وربانْدی واجب نه ده.

د اعتکاف آداب:

دا چې معتکف ځان د الله پاك د عبادت په نیت فارغ کړی وي نو باید د الله په عبادت زیات مشغول وي. لکه د کلمې طیبې ذکر (لا اله الا الله محمد ر سول الله)استغفار, د الله پاك په مخلوقاتو کې سوچ کول, په پیغمبر صلی الله علیه وسلم درود ویل او داسې نور.

په همدی توګه د علم زده کول یا یې بل چا ته ښودل, د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سیرت اودنوروپیغمبرانو علیهم السلام اونیکانو حکایتونه لوستل او ددیني شیانو او د هغو پندونو او نصیحتونو لیکل چې زړه وربانْدی صفا او نفس وربانْدی تزکیه کیږي د اعتکاف د آدابو څخه دي.

غوره ده چې د اختر شپه هم په مسجد کې پاتې شي او داعتکافله ځای څخه د اختر لمانځه ته روان شي.

باید د اعتکاف په دوران کې د بیهوده او سپکو خبرو, ښکنځلو او جګړو اوښتولو هغو چارو څخه ځان وژغوري چې ګټوری نه وي. ځکه چې دا کارونه د اعتکاف څخه پرته هم وړ نه دي نو په اعتکاف کې خو په طریقه اولی ښه کار نه دی.

هغه کارونه چې معتکف ته په مسجد کې روا دي:

داچې معتکف د څو ګوته په شمار عذرونو پرته د مسجد څخه دوتلو اجازه نه لري نو کولای شي خوراك او څښاك په مسجد کې وکړي خو په کار ده چې دستر خوان خپور کړي او دمسجد د پاکوالي احترام وساتي. معتکف کولای شي چې د ځان او اولاد د ضرورت وړ شیانو د رانیولو یا نکاح او داسې نوروچارو تړونونه (عقدونه) په مسجد کې وکړي.

د پاملرني وړ یوه خبره:

نن سبا ځني ځایونو کي مسلمانان ټولنیز اعتکافونه کوي چي داسي ګڼ تعلیمي پروګرامونه لـري, دغه راز د مسجد څخه د علم او درس لپاره پوهنتون یا لیسي ته ووزي, دا اعتکاف سنت نه بلکي یو مستحب اعتکاف بللای شـو, د مسجد څخه په وتلو سره سنت اعتکاف فاسدیږي که څه هم هغه د جنازی اود مریض د پوښتني لپاره وي . دا ډول دیني او روحاني درسونه پکي ګټور دي چي ګڼي ګټي لري او سنت اعتکاف ته ضرر نه رسوي خوچي د مسجد څخه خارج نه شي خوکه د معتکفینو په مینځ کي اختلاط او یا درسونه دومره زیات شي چي د اعتکاف حکمت ته زیان ورسوي ښه نـده, د اعتکاف د حکمتونو څخه یو دادی چي معتکف د الله پاك سره په خلوت کي وي او د الله په مخلوقاتو کي فکروکړي او په ذکر او عبادت بوخت وي د ځني امامانو په مذهب لکه امام مالك رحمه الله تعالی په اعتکاف کي د درسونو زیاتوالی ناروا دی, نوباید چي دا ټولي خبری په نظر کي ونیول شي.

دا هم باید ووایو چي د هغه چا لپاره چي زیات وخت نه مومي او لږ وخت د اعتکاف لپاره ورکړي لکه د شپي داعتکاف په ځای کي کیني غوره خبره ده. ځکه ګټه چي پوره په لاس نه راځي که یوه برخه یي په لاس راځي نو باید له لاسه یي ورنکړو. که څو کسه په یو مسجد کي معتکف وي , ګډ پروګرام او د ښه نظم لپاره مسول و لري د اعتکاف د آدابو مخالف نه ده, خو داسي هم نه چي هغه مسول یو عسکري ظابط غوندی شي او په مسجد کي معتکفین په ځني کارونو مجبور وي لنډه دا چي که ټولنیز اعتکاف هم وي نو لازمه ده چي د خوب د وخت نه پرته نورو وختونو کي هم زیات وخت انفرادي پروګرامونو ته ورکړل شي په ټولنیز اعتکاف کي په جماعت سره په نفلي لمانځه باندی معتکفین مجبورول د فقهي احکامو په رڼا کي روا خبره نه ده. (والله اعلم)

د اعتکاف په بحث کي د فتح القدیـر, شامي. اختیـار, الفقه الاسلامي او داسي نورو فقهي کتابونو څخه استفاده شوی ده.

د قدر شپه:

د قدر شپه هغه شپه ده چي په قرآن کریم کي یي ذکر راغلی دی . الله پاك فرمایي: إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ((١)) وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ((٢)) لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ((٣)) تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ((۴)) سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ((۵))

ژباړه: یَقینا موږ دغه (ټول قرآن) د قدر په شپه کي نازل کړی دی , او څه شي پوه کړی یي ته ؟ چي څه ده شپه د قدر (د عزت او شرافت له پلوه؟)

د قدر شپه د زرو (هغه) میاشتو څخه غوره ده (چي دا شپه پکي نه وي) (خو د هغه چا لپاره چي ویې مومي او پکي عبادت باندی مشغول شي) پرښتي او روح په دغه شپه کي د الله په حکم راښکته کیـږي, د هر کارلپاره سلامتیا ده, دغه شپه د سبا ختلو پوری ده.

د دی شپي غوره والی لدی څخه ښه معلومیږي چي الله پاك په قرآن کي کریم پوره یو سورت په دی هکله نازل کړی دی او قرآن کریم یي هم په دغه شپه کي نازل کړی دی. د بخاري شریف او مسلم شریف په صحیح حدیث کي روایت دی چي رسول الله صل الله علیه وسلم فرمایلي دي: (من قام لیلة القدر ایمانا و احتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه)

ژباړه: څوك چي د ایماني غوښتني او ثواب په نیت د قدر شپه ودروي (عبادت پکي وکړي) مخکیني ګناهونه به یي و ښښل شي (چي غټ نه وي او حقوق العباد نه وي) .

د قدر شپه کله وي؟

د دغي شپي په اړه علماء اختلاف لري. چي آیا دغه شپه اوس هم پاتي ده او که نه او آیا دا یوه ټاکلي شپه ده او که د کال په اوږدو کي د یوي شپي څخه بلي ته بدلیږي؟ خو راجح او صحیح خبره داده چي دا اوس هم شته او د رمضان په میاشت کي ده لکه چي په صریح توګه څو ځایه په قرآن کریم کي په ډاګه شوی ده. دا هم صحیحو احادیثو کي ثابته ده چي د رمضان په وروستیو لسو ورځو کي او بیا په طاقو شپو کي ده, دا مطلب د بخاري شریف او مسلم شریف په حدیث کي څرګند راغلی دی:

((تحروا لیلة القدر فی الوتر فی العشرة الاواخر من رمضان))

ژباړه: قدر شپه د رمضان د ورستۍ لسیزی په طاق شپو کي ولټوی.

امام احمد رحمه الله تعالی په خپل سند سره له حضرت ابی بن کعب رضی الله عنه نه روایت کړی دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: (لیلة القدر لیلة سبع و عشرین)

ژباړه: د قدر شپه اوه ویشتمه شپه ده (د رمضان) .

دا خبره بالکل غلطه ده چي دا شپه اوس پاتي نه ده ځکه مخکي په حدیث شریف کي تیر شو چي رسول الله صلی الله علیة وسلم د دغي شپي د پلټني امر کړی دی اودا مطلب په نورو ګڼو احادیثو کي هم راغلی دی.

په دغه شپه کي عبادت:

د قدر شپه‌کې عبادت زیات ثواب لري او په کار ده چې د قرآن کریم په تلا وت, لمونځ, ذکر, درود، شرعي علم او دعا باندی تیره شي.

یوه ارزښتناکه دعا:

حضرت عایشه رضی الله عنها فرمایي چې: ما رسول الله صل الله علیه وسلم ته وویل, که چیرته دغه شپه باندی پوه شم نو څه پکې ووایم؟

نو رسول الله صلی الله علیه وسلم و فرمایل: ووایه چې (اللهم انك عفوتحب العفو فاعف عنا)

ژباړه: ای الله ! بیشکه همدا ته ډیر عفوه کونکی یې او عفوه خوښوی نو ماته عفوه وکړه !! (آمین)

دا حدیث شریف امام ترمذي روایت کړی دی .

سرسایه:

(سرسایه) زکاة الفطر ته صدقة الفطرته هم وایي همدغه راز د سر زکات هم ورته ویل کیږي چې دلته خلك ورته سرسایه وایي. صدقه د فطر نسبت ورته په دی خاطر شوی دی چې د رمضان څخه په فطر (وتلو او ماتولو) واجبیږي. د بخاري شریف او مسلم شریف په صحیح حدیث کې د حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنها څخه روایت دی چې: (ان النبی صل الله علیه وسلم امر بزکاة الفطر صاعا من تمر او صاعا من شعیر.....)

ژباړه: یقینا پیغمبر صلی الله علیه وسلم د فطر په زکات (سرسایه) ادا کولو باندی امر کړی دی, یوه پیمانه د خرما او اوربشو څخه.

د روا والي حکمت یې:

د ابو داود شریف حدیث دی چې حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما فرمایلي دي:(رسول الله صلی الله علیه وسلم د فطر زکات (سرسایه) فرض کړی ده چې د روژتي د ناوړه خبرو لپاره پاکوالی او د مسکینانو لپاره ډوډۍ شي چا چې د اختر لمانځه څخه مخکې ادا کړه هغه قبوله ده او چې د اختر د لمانځه څخه وروسته یې ادا کړه نو د صدقو د جملې څخه یوه (عادي صدقه ده) .

په چا باندی واجبیږي:

په آزاد مسلمان چې د نصاب څښتن (غني) وي که څه هم په مال یې کال نه وي تیر شوی سر سایه واجبیږي. خو چې داسې قرض وربآندی نه وي چې نصاب وربآندی کمیږي او دخپل ځان او اولاد ضروري اړتیا څخه هم دا مال زیات وي.

د کومو کسانو سرسایه ورکول په سړي واجب دي؟

د خپل ځان, د خپلو کوچنیو ماشومانو(چې بالغ نه وي) او فقیران وي او د خپلو مرئیانو سرسایه په سړي واجب ده د ښځې, بلوغ ته رسیدلي اولا د, کوچني اولاد خو چې غني وي سرسایه په سړي نه واجبیږي.

څه وخت واجبیږي؟

د کوچني اختر له سبا ختلو سره واجبیږي.

د سرسایي اندازه:

د سرسایي اندازه نیمه پیمانه غنم یا یې اوړه دي چې (۱۹۰۰) ګرامه کیږي او یا پوره پیمانه خرما, اوربشي او ممیز دي په سرسایه کې قیمت هم صحیح دی بلکې غوره هم دی که د فقیرانو اړتیا ورته زیاته وه. او که د غلې د نیستۍ شپې او ورځې وي بیا دا غوره ده چې غنم, اوړه یا اوربشې, ممیز او خرما ورکړي. د کوچني اختر ورځې د سبا ختلو څخه مخکې له دی چې عید ګاه ته د لمانځه لپاره ولاړ شي د سرسایه ادا کول مستحب دي, خو د لمانځه وروسته یې ادا کول مکروه دي که څه هم صحیح کیږي. یو فقیرته دیو کس سرسایه ورکولای شي که د یو نفر سرسایه څو فقیرانو ته توزیع شي په دی کې د فقهاء اختلاف دی نو غوره داده چې لږ تر لږه یو فقیرته د یو نفر سرسایه ورکړل شي. څو کسان هم یو فقیر ته سرسایه ورکولای شي.

و الله ولي التوفیق و علیه التکلان

الفقیر رفیع الله عطاء

۹ د رمضان المبارك ۱۴۱۹ هجري قمري